

Žanas Polis Sartras

NEPALAIDOTI
MIRUSIEJI

Keturių paveikslų pjesė

Jean-Paul Sartre MORTS SANS SÉPULTURE
Paris, Editions Gallimard, 1947

Iš prancūzų kalbos vertė
JUOZAS KELIUOTIS

VEIKĖJAI

(pagal pasirodymo scenoje eilę)

**FRANSUA
SORBJĖ
KANORIS
LIUSI
ANRI
PIRMAS POLICININKAS
ŽANAS
KLOŠĖ
LANDRIJĖ
PELERENAS
KORBJĖ
ANTRAS POLICININKAS**

DEKORACIJOS

- I PAVEIKSLAS.** Palėpė ir įvairūs daiktai, kurie ten paprastai laikomi: vaikų vežimėlis, senas lagaminas ir pan., moteriškų drabužių siuvėjo manekenas
- II PAVEIKSLAS.** Klasė su Peteno portretu ant sienos
- III PAVEIKSLAS.** Ta pati palėpė kaip ir pirmame paveiksle
- IV PAVEIKSLAS.** Ta pati klasė kaip ir antrame paveiksle

KOSTIUMAI policininkų ir partizanų

PIRMAS PAVEIKSLAS

Palėpė, apšviesta pro stoglangį sklindančios šviesos. Netvarkingai išmėtyti įvairūs daiktai: lagaminai, sena viryklė, siuvėjo manekenas. Kanoris ir Sorbjė sėdi: vienas ant lagamino, kitas ant senos taburetės, Liusi ant viryklės. Visi su antrankiais. Fransua vaikšto iš vieno palėpės krašto į kitą. Jis irgi su antrankiais. Anri, išsitiesęs ant grindų, miega

I s c e n a

Kanoris, Sorbjė, Fransua, Liusi, Anri

FRANSUA. Ar jūs kada nors prabilsite?

SORBJĖ (*pakelia galvą*). O apie ką kalbėti?

FRANSUA. Nesvarbu apie ką, kad tik būtų bent koks triukšmas.

Staiga suskamba vulgari ir rėksminga muzika. Tai radijas žemesniame aukšte

SORBJĖ. Štai tau ir triukšmas.

FRANSUA. Man reikia ne tokio: tai jų triukšmas. (*Vėl pradeda vaikščioti, bet staiga sustoja*) Ak!

SORBJĖ. Kas dar?

FRANSUA. Jie girdi mane ir tikriausiai sako: „Štai vienas jau nervinasi“.

KANORIS. Na tai nesinervink. Sėskis. Rankas pasidėk ant kelių: antrankiai mažiau spaus riešus. Ir nekalbėk. Pasistenk užmigti arba mąstyk apie ką nors.

FRANSUA. O kas iš to?

Kanoris gūžteli pečiais. Fransua vėl pradeda vaikščioti

SORBJĖ. Fransua!

FRANSUA. Ko?

SORBJĖ. Tavo batai girgžda.

FRANSUA. Aš tyčia juos girgždinu. (*Pauzė. Sustoja priešais Sorbjė*)

Bet apie ką jūs galit galvoti?

SORBJĖ (*kilstelėjęs galvą*). Nori, kad pasakyčiau?

FRANSUA (*pažvelgia į jį ir žingtelį atgal*). Ne. Nesakyk.

SORBJĖ. Galvoju apie tą mergytę, kur klykė.

LIUSI (*staiga pabudama iš savo svajonių*). Kokią mergytę?

SORBJĖ. Mergytę iš fermos. Aš girdėjau ją klykiant, kai jie mus varė.

Liepsna jau buvo apėmusi laiptus.

LIUSI. Mergytė iš fermos? Kam ją priminei?

SORBJĖ. Žuvo daug žmonių. Vaikų ir moterų. Bet aš negirdėjau, kaip jie mirė. O mergytė, atrodo, tebeklykia ir dabar. Aš negaliu su tuo riksmu gyventi vienas.

LIUSI. Jai buvo trylika metų. Tai dėl mūsų ji žuvo.

SORBJĖ. Jie visi žuvo dėl mūsų.

KANORIS (*Fransua*). Dabar pats matai, jog geriau būtų buvę mums tylėti.

FRANSUA. Kodėl? Mes irgi neilgai begyvensime. Ir tau galbūt ims atrodyti, kad jie buvo laimingi.

SORBJĖ. Jie nenorėjo mirti.

FRANSUA. O aš norėjau? Mes nekalti, kad mums nepasisekė.

SORBJĖ. Priešingai. Tai mūsų kaltė.

FRANSUA. Mes vykdėme įsakymą.

SORBJĖ. Taip.

FRANSUA. Jie įsakė mums: „Žygiuokite į kalnus ir užimkite kaimą“.

Mes atsakėme: „Tai kvailystė, per dvidešimt keturias valandas bus pranešta vokiečiams“. Jie atsakė: „Vis tiek žygiuokite ir užimkite“. Tada mes tarėme: „Gerai“. Ir nužygiavome. Tai kuo mes kalti?

SORBJĖ. Reikėjo laimėti.

FRANSUA. Mes negalėjome laimėti.

SORBJĖ. Žinau. O vis dėlto reikėjo laimėti. (*Pauzė*) Trys šimtai.

Trys šimtai žmonių, kurie nenorėjo mirti ir kurie mirė be reikalo. Jie guli tarp akmenų ir juosta saulėje; jų lavonai matyti pro visus langus. Ir dėl to mes kalti. Mes kalti, kad šiame kaime beliko tik policininkai, lavonai ir akmenys. Sunku bus dvėsti su tuo riksmu ausyse.

FRANSUA (*šaukia*). Duok mums ramybę su savo mirusiaisiais. Aš čia jauniausias: aš tik klausiau kitų. Aš nekaltas! Nekaltas! Nekaltas!

LIUSI (*švelniai. Per visą šią sceną ji ramiai klausėsi*). Fransua!

FRANSUA (*sumišęs, netvirtu balsu*). Ką?

LIUSI. Sėsk šalia manęs, mielas broliuk.

Jis dvejoja

(*Dar švelniau pakartoja savo prašymą*) Eikš čia.

Jis atsisėda šalimais

(*Sukaustytomis rankomis negrabiai paliečia jo veidą*) Koks tu karštas! Kur tavo nosinė?

FRANSUA. Kišenėje. Negaliu jos pasiekti.

LIUSI. Šitoj kišenėj?

FRANSUA. Taip.

LIUSI (*įkiša ranką į švarko kišenę, šiaip taip ištraukia nosinę ir nušluosto jam veidą*). Tu visas suprakaitavęs ir drebi: nereikia taip ilgai vaikščioti.

FRANSUA. Kad galėčiau nusivilkti švarką...

LIUSI. Negalvok apie tai, kas neįmanoma.

Jis tampo savo grandines

Ne, nesitikėk jų sutraukti. Viltis tik didina skausmą. Sėdėk ramiai, kvėpuok iš lėto, jauskis lyg miręs: aš jaučiuosi lyg mirusi ir esu visai rami, aš taupau jėgas.

FRANSUA. O kam jas taupyti? Ar kad galėtum garsiau rėkti? Ką čia sutaupysi, kad jau galas. Beliko tiek mažai laiko, o aš dar taip norėčiau visur būti. (*Bando atsistoti*)

LIUSI. Pasėdėk čia.

FRANSUA. Aš turiu suktis ratu. Kai sustoju, mano mintys pradeda suktis. Aš nenoriu galvoti.

LIUSI. Vargšas mano mažėli.

FRANSUA (*priglūsta prie Liusi kelių*). Liusi, viskas taip sunku. Aš nebegaliu žiūrėti į jūsų veidus: jie kelia man siaubą.

LIUSI. Padėk galvą man ant kelių. Taip, viskas taip sunku, o tu toks jaunas. Kad kas dar galėtų tau nusišypsoti ir pasakyti: vargšas mano mažėli. Kadaisė tavo liūdesį išsklaidydavau aš. Vargšas

mano mažėli... Vargšas mano mažėli... (*Staiga atsitiesia*) Dabar nebegaliu. Sielvartas išdžiovino mane. Aš nebegaliu verkti.

FRANSUA. Nepalik manęs vieno. Mane apninka mintys, kurių man gėda.

LIUSI. Klausyk. Yra žmogus, kuris galėtų tau padėti... Aš nesu visiškai viena... (*Pauzė*) Su manim Žanas, jei tu galėtum...

FRANSUA. Žanas?

LIUSI. Jie nesugavo jo. Jis leidžiasi žemyn Grenoblio link. Tai vietintelis iš mūsų, kuris rytoj dar bus gyvas.

FRANSUA. O kas toliau?

LIUSI. Jis suras kitų žmonių, jie dirbs mūsų darbą kitur. O paskui baigsis karas, jie ramiai gyvens Paryžiuje, su tikromis nuotraukomis tikruose pasuose, ir žmonės juos vadins tikrom pavardėm.

FRANSUA. Ką gi, jam pavyko. Bet kas man iš to?

LIUSI. Jis eina per mišką. Žemai palei kelią boluoja tuopos. Jis galvoja apie mane. Pasaulyje niekas kitas taip švelniai negalvoja apie mane. Jis galvoja ir apie tave. Jis galvoja, kad tu vargšas mažėlis.

Pasistenk pažvelgti į save jo akimis. Jis gali verkti. (*Verkia*)

FRANSUA. Ir tu gali verkti.

LIUSI. Aš verkiu jo ašaromis.

Pauzė

FRANSUA (*staiga pakyla*). Gana. Aš galiu pradėti jo neapkęsti.

LIUSI. Ir vis dėlto tu jį mylėjai.

FRANSUA. Bet ne taip, kaip mylėjai tu.

LIUSI. Ne. Ne taip, kaip mylėjau aš.

Koridoriuje pasigirsta žingsniai. Atsiveria durys. Liusi staiga atsistoja. Policininkas pasižiūri į juos, paskui vėl uždarą duris

SORBJĖ (*gūžtelėjęs pečiais*). Jie linksminasi. Kodėl tu atsistojai?

LIUSI (*vėl sėsdamasi*). Pamaniau, kad ateina mūsų išvesti.

KANORIS. Taip greit neateis.

LIUSI. Kodėl?

KANORIS. Jie klysta — jiems atrodo, kad laukimas demoralizuoja.

SORBJĖ. Kažin ar klysta? Koks čia malonumas laukti, kai į galvą lenda visokios mintys.

KANORIS. Žinoma. Bet, antra vertus, yra laiko susiimti. Pirmąsyk mane areštavo Graikijoje Metakso laikais. Tuomet manęs atėjo

ketvirtą valandą ryto. Jeigu jie būtų bent kiek paspaudę, būčiau pradėjęs kalbėti. Iš netikėtumo. Bet tada jie manęs netardė. Po dešimties dienų griebėsi didžiausio žiaurumo, bet buvo jau per vėlu: buvo pražiopsoję staigmenos efektą.

SORBJĖ. Jie tave mušė?

KANORIS. Aišku!

SORBJĖ. Kumščiais?

KANORIS. Ir kumščiais daužė, ir kojom spardė.

SORBJĖ. Ar tada... tau sunku buvo išsilaikyti?

KANORIS. Ne. Kol muša, galima laikytis.

SORBJĖ. Taip?.. Vadinasi, galima laikytis... (*Pauzė*) Ir kai daužo blauzdikaulius ar alkūnes?

KANORIS. Taip, taip. Galima laikytis. (*Švelniai*) Sorbjė!

SORBJĖ. Ką?

KANORIS. Jų nereikia bijoti. Jie neturi vaizduotės.

SORBJĖ. Aš bijau savęs.

KANORIS. Bet kodėl? Mes neturime ką pasakyti. Visa, ką mes žinome, žino ir jie. Klausykite! (*Pauzė*) Viskas būna kitaip, negu įsivaizduojame.

FRANSUA. O kaip?

KANORIS. Negalėčiau tau pasakyti. Štai, pavyzdžiui, tada man atrodė, kad praėjo labai mažai laiko. (*Juokiasi*) Aš taip stipriai laikiau sukandęs dantis, kad paskui tris valandas negalėjau prasižioti. Tai buvo Noplyje. Vienas tipas avėjo senoviškus batus. Smailais galais. Jis spardė man veidą. Moterys dainavo palangėje; aš įsiminiau jų dainą.

SORBJĖ. Noplyje? Kuriais metais?

KANORIS. Trisdešimt šeštais.

SORBJĖ. Nagi tuomet ir aš ten buvau. „Teofilium Gotjė“ buvau atplaukęs į Graikiją. Kaip turistas. Mačiau kalėjimą; prie jo sienų auga Barbarijos figmedžiai. Vadinasi, tu buvai viduje, o aš lauke? (*Juokiasi*) Juokinga.

KANORIS. Juokinga.

SORBJĖ (*staiga*). O jeigu jie tave ima gražinti?

KANORIS. A?

SORBJĖ. O jeigu jie tave ima gražinti savo įrankiais?

Kanoris gūžteli pečiais

Manau, jog man padėtų išverti nuolankumas. Aš sau visą laiką kartočiau: dar valandėlę pakentėsiu. Argi tai nepadėtų?

KANORIS. Anoks čia padėjimas.

SORBJĖ. O kaip tu darytum?

LIUSI. Ar judu negalėtumėt nutilti? Pažvelkit į mažėlį — gal manot, jog tuo įkvėpsit jam drąsos? Palaukit truputį: jie jus tikrai apšvies.

SORBJĖ. Duok mums ramybę! Teužsikemša ausis, jei nenori klausytis.

LIUSI. O aš taip pat turiu užsikimšti ausis? Aš nenoriu jūsų klausytis, nes bijau, kad pradėsiu jus niekinti. Negi manot, kad nuo tų kalbų įgausit drąsos? Aš mačiau, kaip nusibaigia gyvuliai, ir norėčiau numirti kaip jie: tylomis!

SORBJĖ. Argi mes kalbame apie mirtį? Mes svarstome, ką jie mums darys iki tol. Reikia tam pasiruošti.

LIUSI. Aš nenoriu tam ruoštis. Kodėl turėčiau dukart išgyventi tas valandas, kurios mūsų laukia? Pažiūrėkit į Anri: jis miega. Ar ne geriau dabar pamiegoti?

SORBJĖ. Miegoti? O jie atėję mane purtys, kad pabusčiau? Nenoriu. Nenoriu veltui gaišti laiko.

LIUSI. Tada galvok apie viską, ką myli. Aš galvoju apie Žaną, apie savo gyvenimą, apie mažėlį, kai jis sirgo, o aš jį slaugiau viename Arkašono viešbutyje. Ten aš pro savo langą matydavau pušis ir dideles žalias bangas.

SORBJĖ (*ironiškai*). Tikrai — žalias bangas? Aš tau jau sakiau, jog nenoriu veltui gaišti laiko.

LIUSI. Sorbjė, aš nebepažįstu tavęs.

SORBJĖ (*suglumęs*). Teisybė! Tai nervai: mano nervai kaip nekalto mergelės. (*Pakyla ir eina prie Liusi*) Kiekvienas ginasi savaip. Staiga užkluptas, aš darausi niekam vertas. Jei galėčiau skausmą pajusti iš anksto, nors truputį, kad žinočiau, kas tai per daiktas — aš labiau pasitikėčiau savimi. Čia ne mano kaltė; aš visada buvau smulkmeniškas. (*Pauzė*) Aš tave labai myliu, tu tai žinai. Bet jaučiuosi vienišas. (*Pauzė*) Jei nori, kad aš tylėčiau...

FRANSUA. Leisk jiems kalbėti. Svarbiausia, kad tik būtų bent koks triukšmas.

LIUSI. Darykit, ką norit.

Tyla

SORBJĖ (*tylesniu balsu*). Klausyk, Kanori!

Kanoris pakelia galvą

Ar esi sutikęs žmonių, išdavusių savo draugus?

KANORIS. Taip, esu.

SORBJĖ. Na ir kaip?

KANORIS. Kas tau iš to, juk mes neturime ko išduoti.

SORBJĖ. Aš noriu žinoti. Kaip jie paskui tai pakėlė?

KANORIS. Įvairiai. Vienas iš medžioklinio šautuvo šovė sau į veidą, bet tik apako. Pirėjaus gatvėse retkarčiais sutikdavau jį, vedžiojamą kažkokios armėnės. Jis tarėsi atsiteisęs. Kiekvienas pats sprendžia, ar jis atsiteisęs, ar ne. Kitą mes nušovėme turguje, perkantį lukumą. Išėjęs iš kalėjimo, tas žmogus labai pamėgo lukumą, nes jis apibarstytas cukrumi.

SORBJĖ. Laimingas.

KANORIS. Hm!

SORBJĖ. Jei aš išduočiau, kažin ar galėčiau ramintis cukrumi.

KANORIS. Visi taip kalba. Bet nepatyręs savo kailiu, negali iš anksto žinoti, kaip elgtumeis.

SORBJĖ. Šiaip ar taip, nemanau, jog po to labai save mylėčiau. Man rodos, nusikabinčiau medžioklinį šautuvą.

FRANSUA. O man jau geriau lukumas.

SORBJĖ. Fransua!

FRANSUA. Ką Fransua? Ar mane įspėjote, kai atėjau pas jus? Jūs tik pasakėte: Pasipriešinimui reikalingi žmonės, bet nepasakėte, jog čia reikalingi didvyriai. Aš ne didvyris, aš ne didvyris! Aš ne didvyris! Aš dariau, kas man buvo liepiama: platinau atsišaukimus ir gabenau ginklus, ir jūs džiaugėtės, jog aš visada geros nuotaikos. Bet niekas nė neužsiminėt, kas manęs laukia paskui. Prisiekiu, aš niekada nežinojau, į kokį darbą esu įsitraukęs.

SORBJĖ. Žinotai. Žinotai, kad Renė buvo kankinamas.

FRANSUA. Aš niekada apie tai negalvojau. (*Pauzė*) Jūs gailitės žuvusios mergaitės, sakote, kad dėl mūsų kaltės ji žuvo. O jei imčiau kalbėti, kai jie mane degins savo cigarais, tada pasakytumėt: „Tai bails“ — ir paduotumėt man medžioklinį šautuvą, jei dar nebūtumėt nudėję šūviu į nugarą. O aš tik dvejais metais vyresnis už tą mergaitę.

SORBJĖ. Aš kalbėjau apie save.

KANORIS (*eidamas prie Fransua*). Fransua, tu nebeturi jokios užduoties. Nei užduoties, nei įsakymo. Mes nieko nežinome, mes

neturime ko slėpti. Dabar kiekvienas tegul sukasi, kad tik mažiau tekstų kentėti. O kaip — nesvarbu.

Fransua pamažu apsimsta, bet tebėra prislėgtas. Liusi glaudžia jį prie savęs

SORBJĖ. Kaip — nesvarbu... Žinoma. Šauk, verk, maldauk, prašykis dovanojamas, stenkis prisiminti, ką galėtum jiems pasakyti, ką galėtum išduoti; niekam tai nepakenks, rizikos nebėra; tu juk neturėsi ko pasakyti, o visos tos smulkios niekšybės liks paslaptįje. Galbūt šitaip ir geriau. (*Pauzė*) Nors aš nesu tikras.

KANORIS. O ko tu norėtumei? Žinoti kokią nors pavardę ar datą, kurią galėtum nuo jų nuslėpti?

SORBJĖ. Nežinau. Nežinau netgi, ar pajėgsiu tylėti.

KANORIS. Vadinasi?

SORBJĖ. Aš norėčiau pažinti save. Aš žinojau, jog kada nors jie mane sugaus, jog vieną gražią dieną stovėsiu prie sienos, akis į akį su savimi, ir niekas man nepadės. Aš galvodavau: ar ištvėrsiu kankinamas? Man kelia nerimą mano kūnas, supranti? Mano kūnas šlykštus ir silpnas, o nervai kaip moters. Ką gi, štai ir išmušė valanda, jie su savo įrankiais ims kankinti mane. Bet aš apvogtas: kentėsiu be reikalo ir mirsiu nesužinojęs, ko esu vertas.

Muzika nutyla. Jie krūpteli ir suklūsta

ANRI (*staiga pabudęs*). Kas čia darosi? (*Pauzė*) Polka pasibaigė, dabar, man rodos, teks šokti mums.

Vėl muzika

Netikras pavojus. Įdomu, kad jie taip mėgsta muziką. (*Atsistoja*) Sapnavau, kad šokau „Šecherezadoje“. Žinote „Šecherezadą“ — Paryžiuje? Aš niekad nesu ten buvęs. (*Pamažu išsiblaivo iš miegų*) A, tai jūs... tai jūs... Liusi, ar nori pašokti?

LIUSI. Ne.

ANRI. Ar jums irgi skauda riešai? Jie turbūt ištino, kol aš miegojau. Kelinta valanda?

KANORIS. Trečia.

LIUSI. Penka.

SORBJĖ. Šešta.

KANORIS. Nežinome.

ANRI. Tu juk turėjai laikrodį.

KANORIS. Jie man sudaužė jį ant riešo. Aišku tik viena — tu miegojai ilgai.

ANRI. Tą laiką jie pavogė iš manęs. (*Kanoriui*) Padėk man.

Kanoris atstato jam nugarą; Anri prisitraukia prie stoglangio

Pagal saulę jau penkta valanda; Liusi atspėjo teisingai. (*Nulipa žemėn*) Merija dar dega. Tai nenori šokti? (*Pauzė*) Nekenčiu šitos muzikos.

KANORIS (*abejingai*). Na ir kas!

ANRI. Ją ir fermoje turbūt girdi.

KANORIS. Ten nebėra kam jos klausytis.

ANRI. Žinau. Ji veržiasi pro langą, plauko virš lavonų. Muzika, saulė — kaip kine. O lavonai visai juodi. Ak! Mums bjauriai nepasisekė. (*Pauzė*) Kas yra mažėliui?

LIUSI. Blogai jaučiasi. Štai jau savaitė jis nesumerkia akių. Kaipgi tau pavyko užmigti?

ANRI. Savaime. Pasijutau toks vienišas. ir suėmė miegas. (*Juokiasi*) Mes pamiršti viso pasaulio. (*Eidamas prie Fransua*) Vargšas vaikas... (*Glosto jam plaukus, paskui staiga liaujasi. Kanoriui*) Kur mes padarėme klaidą?

KANORIS. Nežinau. O kas dabar iš to?

ANRI. Bet klaida buvo padaryta: aš jaučiuosi kaltas.

SORBJĖ. Tu irgi? O, labai malonu: maniau, kad tik aš vienas jaučiuosi kaltas.

KANORIS. Na taip: aš irgi jaučiuosi kaltas. Ar nuo to kas pasikeičia?

ANRI. Nenorėčiau numirti jausdamas, kad padariau klaidą.

KANORIS. Nekvaršink sau galvos: esu tikras, draugai niekuo mūsų nekaltins.

ANRI. Nusispjaut man į draugus. Dabar aš tik prieš save turiu atsiskaityti.

KANORIS (*pasipiktinęs, sausas*). Vadinasi, tu nori nuodėmklausio?

ANRI. Velnio nuodėmklausį. Dabar aš tik prieš save turiu atsiskaityti. (*Pauzė. Lyg pačiam sau*) Ne šitaip viskas turėjo baigtis. Jei galėčiau sužinoti, kur padarėme klaidą...

KANORIS. Būtum daug pranašesnis.

ANRI. Apsidžiaugčiau ją sužinojęs ir pasakyčiau: štai dėl ko aš mirštu. Viešpatie, žmogus negali padvesti kaip žiurkė, be jokio reikalo, be palengvėjimo atodūσιο.

KANORIS (*gūžtelėdamas pečiais*). Na ir kas!

SORBJĖ. Ko tu gūžčioji pečiais? Jis turi teisę savo mirtį įprasminti, tai visa, kas jam lieka.

KANORIS. Žinoma. Tegul įprasmina, jei gali.

ANRI. Dėkui už leidimą. (*Pauzė*) Tau irgi jau reikėtų pagalvot, kaip įprasminti savo: laiko turime ne per daugiausia.

KANORIS. Man savo? Kodėl? Kam iš to bus naudos? Tai grynai asmeninis reikalas.

ANRI. Grynai asmeninis. Taip. Na ir kas?

KANORIS. Aš niekad per daug nesirūpinau asmeniniais reikalais. Nei kitų, nei savo.

ANRI (*nesiklausydamas jo*). O, kad galėčiau sau pasakyti, jog padariau viską, kas buvo mano jėgoms. Bet, aišku, tai per didelis noras. Trisdešimt metų aš jaučiuosi kaltas. Kaltas tuo, kad gyvenu. O dabar dėl mano kaltės liepsnoja namai, guli nekaltai žuvusieji, ir aš mirsiu slegiamas kaltės. Visas mano gyvenimas buvo ištisa klaida.

Kanoris atsistoja ir eina prie jo

KANORIS. Anri, tu nenuolankus.

ANRI. Ką?

KANORIS. Tu skaudini save, nes esi nenuolankus. O aš galvoju, kad mes jau seniai mirę: mirę nuo tos akimirkos, kai pasidarėme nebenaudingi. Mums beliko prastumti tik kelias valandas, trumpą pomirtinio gyvenimo tarpsnį. Dabar tau nebėra kas daryti, kaip tik stumti laiką ir plepėti su savo kaimynais. Niekuo nesirūpink, Anri, ilsėkis. Tu turi teisę ilsėtis, nes mes nebegalime nieko čia padaryti. Ilsėkis: mes jau tuščia vieta, paprasti numirėliai. (*Pauzė*) Pirmąkart gyvenime jaučiuosi turįs teisę ilsėtis.

ANRI. Pirmąkart per trejus metus aš atsidūriau akis į akį su savimi. Man įsakinėjo. Aš klausiau. Jaučiausi teisus. Dabar jau niekas nebegali man įsakinėti ir niekas nebegali manęs pateisinti. Kelios papildomos gyvenimo valandos. Taip. Lygiai tiek laiko, kiek reikia pasirūpinti pačiu savimi. (*Pauzė*) Kanori, kodėl mes mirštame?

KANORIS. Todėl, kad buvome gavę pavojingą užduotį ir mums nepasisėkė.

ANRI. Taip. Šitaip manys mūsų draugai ir šitaip bus sakoma oficialiose kalbose. Bet ką tu pats apie tai galvoji?

KANORIS. Niekas negalvoju. Aš gyvenau dėl mūsų tikslo ir visada žinojau, kad mirsiu tokia mirtimi.

ANRI. Taip, tu gyvenai dėl mūsų tikslo. Bet nesakyk man, kad dėl jo ir miršti. Galbūt, jei būtume laimėję ir žuvę kovoje, tada galbūt... (*Pauzė*) Mes mirštame todėl, kad gavome neprotingą įsakymą, todėl, kad blogai jį įvykdėme, ir mūsų mirtis niekam neduos naudos. Argi mūsų tikslui reikėjo, kad pultume šį kaimą? Ne, nereikėjo, nes sumanymas buvo neįvykdomas. Tikslas niekada neduoda įsakymų, jis niekada nieko nesako; mes patys sprendžiame, ką daryti, norint jį pasiekti. Tad nekalbėkime apie tikslą. Juoba čia. Kol dėl jo kovojame — prašom. O paskui reikia tylėti, ir svarbiausia — nevalia juo dangstyti savo paguodai. Jis atmetė mus, nes mes nebegalime jam būti naudingi: jis ras kitų, kurie jam tarnaus,— Ture, Lilyje, Karkasone moterys gimdo vaikus, ir jie mus pakeis. Mes bandėme pateisinti savo gyvenimą, bet mums nepavyko. Dabar mes mirsime, ir mūsų mirtis neturės jokio pateisinimo.

KANORIS (*abejingai*). Galbūt. Visa, kas vyksta tarp šių keturių sienų, nebesvarbu. Ar tu dar ko tikiesi, ar nebesitiki, vis tiek iš to jau nieko neišeis.

Pauzė

ANRI. O, jei mes dar galėtume ką nors nuveikti! Nesvarbu ką. Arba ką nors nuo jų nuslėpti... Deja! (*Pauzė. Kanoriui*) Ar tu turi žmoną?

KANORIS. Taip. Graikijoje.

ANRI. Ar gali apie ją galvoti?

KANORIS. Bandau. Bet ji toli.

ANRI (*Sorbjė*). O tu?

SORBJĖ. Aš turiu senus tėvus. Jie mano, kad aš Anglijoje. Tikriausiai dabar sėdasi prie stalo: jie anksti pietauja. Jei galėčiau tikėtis, kad jiems staiga sugniauš širdį, nusmelks lyg ir kokia nuojauta... Bet esu tikras, kad jie visiškai ramūs. Jie metų metais lauks manęs, pamažu vis ramesni ir ramesni, ir nė nepastebės, kaip aš mirsiu jų širdyse. Tėvas turbūt kalba apie sodą. Pietaudamas jis visada kalbėdavo apie sodą. Netrukus eis laistyti savo kopūstų. (*Atsidūsta*) Vargšas senis! Kam apie juos galvoti? Tai nieko nepadeda.

ANRI. Taip. Nepadeda. (*Pauzė*) Ir vis dėlto aš norėčiau, kad mano tėvai dar būtų gyvi. Aš nieko nebeturiu.

SORBJĖ. Visiškai nieko?

ANRI. Nieko.

LIUSI (*gyvai*). Neteisybė. Tu turi Žaną. Mes visi turime Žaną. Jis buvo mūsų vadas ir galvoja apie mus.

ANRI. Jis galvoja apie tave, nes tave myli.

LIUSI. Apie m u s v i s u s.

ANRI (*švelniai*). Liusi! Argi mes dažnai kalbėdavom apie mirusius draugus? Mums nebūdavo laiko jų palaidoti, netgi savo širdyse. (*Pauzė*) Ne. Manęs niekas nepasigenda, aš niekur nepalieku tuštumos. Metro sausakimšas, restoranai prisigrūdę, visų galvos traška nuo smulkių rūpesčių. Aš pasitraukiau iš pasaulio, o jis vis tiek liko pilnas. Kaip kiaušinis. Matyt, aš nebuvo nepakeičiamas. (*Pauzė*) Beje, Liusi, aš mylėjau tave. Pasakau tai dabar, nes jau nebesvarbu.

LIUSI. Taip. Jau nebesvarbu.

ANRI. Na va. (*Juokiasi*) Iš tikrųjų, kam aš gimiau...

Durys atsidaro. Įeina policininkai

SORBJĖ. Laba diena. (*Anri*) Kol tu miegojai, jie jau triskart buvo pasirodę.

POLICININKAS. Ar tai tu Sorbjė?

Tyla

SORBJĖ. Aš.

POLICININKAS. Eik paskui mus.

Vėl tyla

SORBJĖ. Apskritai man patinka, kad jie pradeda nuo manęs. (*Pauzė. Eina durų link*) Gal aš dabar pagaliau pažinsiu save. (*Išeidamas*) Šiuo metu mano tėvas laisto kopūstus.

II s c e n a

Tie patys, be Sorbjė

Ilga tyla

ANRI (*Kanoriui*). Duok man cigaretę.

KANORIS. Jie atėmė visas.

ANRI. Tuo blogiau.

*Skamba java**

ANRI. Na tai šokime, jeigu jie nori, kad šoktume. Liusi?

LIUSI. Jau sakiau, kad nešoksiu.

ANRI. Kaip sau nori. Šokėjų čia nestinga.

Jis prieina prie manekeno, pakelia sukaustytas rankas ir jas nuleidžia ant manekeno pečių ir šonų. Paskui ima šokti, priglaudęs manekeną prie savęs. Muzika nutyla, Anri sustoja, pastato manekeną į vietą ir palengva kelia rankas, norėdamas nuo jo išsivaduoti

Jau pradėjo.

Jie klausosi

KANORIS. Ar tu ką nors girdi?

ANRI. Nieko.

FRANSUA. Kaip manai, ką jie dabar jam daro?

KANORIS. Nežinau. (*Pauzė*) Norėčiau, kad jis ištvertų. Antraip paskui kentės labiau negu jų kankinamas.

ANRI. Jis tikrai ištvers.

KANORIS. Norėjau pasakyti: širdyje. Kai neturi ko prisipažinti, būna sunkiau.

Pauzė

ANRI. Nerėkia, vadinasi, ištverė.

FRANSUA. Gal jie paprasčiausiai jį klausinėja?

KANORIS. Taip manai?

Sorbjė surinka. Jie krūpteli

LIUSI (*kalba greitai, pernelyg natūraliu balsu*). Šiuo metu Žanas turėtų jau būti Grenoblyje. Stebėčiausi, jeigu užtruktų kelionė daugiau kaip penkiolika valandų. Tikriausiai jis dabar keistai jaučiasi: mieste ramu, kavinių terasose sėdi žmonės, ir Verkoras jam atrodo kaip sapnas.

Sorbjė rėkia garsiau

(*Kalba dar garsiau*) Jis galvoja apie mus, pro atvirus langus girdi radiją, kalnuose šviečia saulė, graži vasaros popietė.

* Šokis, panašus į valsą.

Riksmas dar smarkesnis

Ak! (*Susmunka ant lagamino ir raudodama kartoja*) Graži vasaros popietė.

ANRI (*Kanoriui*). Aš nerėksiu.

KANORIS. Be reikalo. Kai rėki, lengviau.

ANRI. Aš negalėsiu pakęsti minties, kad jūs mane girdite ir kad ji verkia virš mano galvos.

Fransua ima drebėti

FRANSUA (*kone ištiktas nervinio priepuolio*). Aš netikiu... Aš netikiu...

Koridoriuje pasigirsta žingsniai

KANORIS. Nutilk, mažėli, jie čia.

ANRI. Kieno eilė?

KANORIS. Tavo ar mano. Merginą ir berniuką jie pasiliks pabaigai.

Spynoje pasisuka raktas

Norėčiau, kad dabar būtų mano eilė. Nemėgstu klausytis kitų riksmo.

*Durys atsidaro, p o l i c i n i n k a s į palėpę įstumia Ž a n ą.
Jis be antrankių*

III s c e n a

T i e p a t y s i r Ž a n a s

Įleidamas prisimerkia, kad akys apsiprastų su prieblanda. Visi pasigręžia į jį. P o l i c i n i n k a s išeina ir užrakina duris

LIUSI. Žanai!

ŽANAS. Tylėk. Neminėk mano vardo. Eikš čia prie sienos: gal jie stebi mus pro durų plyšį. (*Žiūri į ją*) Štai kur tu! Štai kur tu! Maniau, niekada tavęs nebepamatysiu. Kas dar čia?

KANORIS. Kanoris.

ANRI. Anri.

ŽANAS. Aš jus vos įžiūriu. Pjeras ir Žakas?..

ANRI. Taip.

ŽANAS. Berniukas irgi čia? Vargšas vaikas. (*Pašnabždomis, skubiai*) Maniau, kad jūs visi žuvę.

ANRI (*juokdamasis*). Mes padarėme geriau.

ŽANAS. Abejoju. (*Liusi*) Kas tau?

LIUSI. Ak, Žanai, viskas baigta. Aš sau kalbėjau, jis Grenoblyje, vaikšto gatvėmis, žvalgosi į kalnus... O... o... dabar viskas baigta.

ŽANAS. Neverkšlenk. Aš turiu šansų iš čia išeiti.

ANRI. Kaip jie tave sučiupo?

ŽANAS. Jie dar manęs nesučiupo. Aš susidūriau su jų patruliu jau žemai, Verdono kelyje. Pasisakiau, kad esu iš Simjė; tai mažas miestelis slėnyje. Jie atvedė mane čia, kol patikrins, ar neme-
luoju.

LIUSI. Bet Simjė jie tuoju...

ŽANAS. Aš ten turiu bičiulių, ir jie žino, ką pasakyti. Aš išsisuksiu.
(*Pauzė*) Man reikia išsisukti; draugai neįspėti.

ANRI (*švilpteli*). Iš tiesų. (*Pauzė*) Na, ką tu pasakysi? Mums žiauriai nepasisekė.

ŽANAS. Pradėsime iš naujo kitoje vietoje.

ANRI. Žinoma, tu pradėsi iš naujo.

Koridoriuje pasigirsta žingsniai

KANORIS. Pasitraukit nuo jo. Negerai, jeigu jie pamatys, kad mes su juo kalbam.

ŽANAS. Kas tai?

ANRI. Parveda Sorbjė.

ŽANAS. A! Jie...

ANRI. Taip. Jie pradėjo nuo jo.

*Įeina policininkai, prilaikydami Sorbjė, kuris su-
smunka ant lagamino. Policininkai išeina*

IV scena

Tie patys ir Sorbjė

SORBJĖ (*nepastebėdamas Žano*). Ar jie ilgai mane laikė?

ANRI. Pusę valandos.

SORBJĖ. Pusę valandos? Kanori, tu teisingai sakei. Laikas greit bėga.

Ar girdėjote, kaip rėkiau?

Jie neatsako

Žinoma, girdėjote.

FRANSUA. Ką jie tau darė?

SORBJĖ. Pamatysi. Greitai pamatysi. Nenorėk greičiau.

FRANSUA. Ar labai... sunku?

SORBJĖ. Nežinau. Tik viena galiu pasakyti: jie mane klausė, kur Žanas, ir jeigu būčiau žinojęs, būčiau pasakęs. (*Juokiasi*) Matote, dabar aš jau pažįstu save.

Jie tyli

Kas yra? (*Seka jų žvilgsnius. Pastebi Žaną, prisiglaudusį prie sienos ir išskėtusį rankas*) Kas ten? Žanas?

ANRI (*gyvai*). Tylėk. Jie mano, kad tai vaikinas iš Simjė.

SORBJĖ. Vaikinas iš Simjė! (*Atsidūsta*) Man pasisekė.

ANRI (*nustebęs*). Kaip sakai?

SORBJĖ. Sakau, man pasisekė. Dabar jau turėsiu ką nuo jų slėpti.

ANRI (*beveik nudžiugęs*). Tikrai. Dabar mes visi turėsime ką nuo jų slėpti.

SORBJĖ. Geriau jie mane būtų užmušę.

KANORIS. Sorbjė! Prisiekiu, jog tu nepasakysi. Tu n e g a l ė s i pasakyti.

SORBJĖ. Aš tau sakau, kad išduočiau net savo motiną. (*Pauzė*) Kaip neteisinga, kad pakanka vienos minutės susigadinti visam gyvenimui.

KANORIS (*švelniai*). Viena minutė ne viską gyvenime lemia. Negi manai, jog silpnumo akimirka gali ištrinti tą valandą, kai tu nusprendei viską mesti ir eiti su mumis? O šie treji drąsos ir ištvermės metai? O toji diena, kai tu, nepaisydamas nuovargio, nešei mažėlio šautuvą ir kuprinę?

SORBJĖ. Nekvaršink sau galvos. Dabar aš žinau. Žinau, koks esu iš tikrųjų.

KANORIS. Koks esi iš tikrųjų? Kodėl tu tariesi esąs tikresnis šiandien, kai jie muša tave, o ne vakar, kai atsisakei išgerti savo dalį vandens ir atidavei jį Liusi? Mums ne visada skirta gyventi pačiose aukštybėse. Žemumose irgi esti kelių.

SORBJĖ. Gerai. O jeigu aš būčiau ką tik jus išdavęs, ar tu dar galėtum žiūrėti man į akis?

KANORIS. Tu neišduosi.
SORBJĖ. Bet jei išduočiau?

Kanoris tyli

Matai. (*Pauzė. Juokiasi*) Yra žmonių, kurie su ramia sąžine numirs savo lovoje. Geri sūnūs, geri vyrai, geri piliečiai, geri tėvai... Cha! Jie tokie pat bailiai kaip ir aš, bet šito niekada nesužinos. Jie laimingi. (*Pauzė*) Nagi liepkit man nutilti! Ko dar laukiate?

ANRI. Sorbjė, tu geriausias iš mūsų.

SORBJĖ. Užsičiaupk!

Koridoriuje pasigirsta žingsniai. Visi tyli. Atsidaro durys

POLICININKAS. Kuris čia graikas?

KANORIS. Aš!

POLICININKAS. Einam.

K a n o r i s išeina su p o l i c i n i n k u

V s c e n a

T i e p a t y s, b e K a n o r i o

ŽANAS. Jis kentės dėl manęs.

ANRI. Gera dar, kad dėl tavęs. Antraip kentėtų visai be reikalo.

ŽANAS. Kai grįš, kaip galėsiu žiūrėti jam į akis? (*Liusi*) Sakyk, tu manęs nekenti?

LIUSI. Ar atrodo, jog tavęs nekenčiu?

ŽANAS. Duokš savo ranką.

Ji ištiesia jam abi sukaustytas rankas

Man gėda, kad aš be antrankių. Tu čia! Aš maniau: bent jai viskas jau baigėsi. Baigėsi siaubas, baigėsi badas ir skausmas. O tu čia!

Jie ateis tavęs, o paskui parves, beveik nešte parneš.

LIUSI. Mano akyse spindės tik meilė!

ŽANAS. Man reikės klausytis tavo riksmo.

LIUSI. Aš stengsiuos nerėkti.

ŽANAS. Bet berniukas rėks. Jis rėks, esu tikras.

FRANSUA. Nutilk! Nutilk! Visi nutilkit! Ar norit išvartyti mane iš proto? Aš ne didvyris ir nenoriu, kad mane kankintų vietoj tavęs!

LIUSI. Fransua!

FRANSUA. Atstokit nuo manęs: aš su juo neguliu. (*Žanui*) Aš, jei nori žinot, tavęs nekenčiu.

Pauzė

ŽANAS. Tavo tiesa. (*Eina durų link*)

ANRI. Ei! Ką tu darai?

ŽANAS. Aš niekada nekišu savo vaikinų, kad juos vietoj manęs daužytų.

ANRI. O kas įspės draugus?

Žanas sustoja

FRANSUA. Netrukdyk jam, jeigu jis nori pats prisipažinti! Tu neturi teisės jam trukdyti.

ANRI (*Žanui, nepaisydamas Fransua*). Tai bus gražu, kai jie čia pasirodys, manydami, kad mes užėmėm kaimą.

Žanas grįžta nuleidęs galvą. Atsisėda

Duok man geriau cigaretę.

Žanas paduoda jam cigaretę.

Duok ir mažėliui.

FRANSUA. Atstok nuo manęs. (*Eina gilyn į palėpę*)

ANRI. Uždek.

Žanas uždega

(*Dukart patraukia dūmą, paskui vieną ar du sykius nervingai sugokčioja*) Nesirūpink. Aš mėgstu rūkyti, bet nežinojau, kad gali būti taip malonu. Kiek dar turi?

ŽANAS. Vieną.

ANRI (*Sorbjė*). Imk.

Sorbjė tylėdamas paima cigaretę, kelis kartus užsitraukia ir grąžina

(*Pasisuka į Žaną*) Aš patenkintas, kad tu čia. Pirma — davei man cigaretę, antra — būsi mūsų liudytojas. Tai šiurpu. Aplankysi Sorbjė tėvus ir parašysi laišką Kanorio žmonai.

LIUSI. Rytoj tu išeisi į miestą; nusineši akyse paskutinį mano gyvo veido atvaizdą, tu vienintelis pasaulyje jį žinosi. Nereikėtų jo užmiršti. Aš — tai tu. Jei tu gyvensi, ir aš būsiu gyva.

ŽANAS. Užmiršti tavo atvaizdą? (*Eina prie jos*)

Koridoriuje pasigirsta žingsniai

ANRI. Stovėk kur stovėjęs ir tylėk: jie ateina. Dabar mano eilė, aš turiu skubėti, kitaip nesuspėsiu baigti. Klausyk! Jei nebūtum čia atsiradęs, mes būtume kentėję kaip gyvuliai, nežinodami už ką. Bet tu čia, ir dabar viskas, kas atsitiks, įgaus prasmę. Kovosime toliau. Ne už tave vieną, už visus draugus. Mes pralaimėjome, bet gal nepalūšime. (*Pauzė*) Aš jau maniau, kad esu niekam nereikalingas, bet dabar matau, jog dar kažkam pasitarnausiu: jei turėsiu kiek laimės, tai, ko gero, galėsiu sau prisipažinti, kad mirštu ne veltui.

Durys atsidaro. Pasirodo Kanoris, prilaikomas dviejų policininkų

SORBJĖ. O jis nerėkė.

Uždanga

ANTRAS PAVEIKSLAS

Klasė. Mokinių suolai. Baltai ištinkuotos sienos. Ant galinės sienos — Afrikos žemėlapis ir Peteno portretas. Juoda lenta. Kairėje — langas. Gale — durys. Ant staliuko prie lango — radijo imtuvas

Iscena

Klošė, Pelerenas, Landrijė

KLOŠĖ. Imsimės kito?

LANDRIJĖ. Palauk. Reikėtų paėst.

KLOŠĖ. Ėskit, jei norit. Aš per tą laiką galėčiau kokį vieną apklaust.

LANDRIJĖ. Ne, tau būtų per didelis malonumas. Tai tu nenori valgyti?

KLOŠĖ. Ne.

LANDRIJĖ (*Pelerenui*). Klošė nenori valgyti! (*Klošė*) Gal sergi?

KLOŠĖ. Kai dirbu, nenoriu valgyti. (*Priėjęs įjungia radiją*)

PELERENAS. Neūžk mums galvos su ta muzika.

KLOŠĖ (*kažką murma, girdėti*). ...nemėgstančių muzikos!

PELERENAS. Ką sakai?

KLOŠĖ. Sakau, kad visada stebiuosi, kai sutinku žmonių, nemėgstančių muzikos.

PELERENAS. Aš galbūt mėgstu muziką. Tik ne tokią ir ne čia.

KLOŠĖ. Šit kaip? O aš, kai pradeda dainuoti... (*Apgailestaudamas*)
Paleisiu labai tyliai...

PELERENAS. Ne!

KLOŠĖ. Kokie jūs storaodžiai. (*Pauzė*) Tai liept atvesti kitą?

LANDRIJĖ. Viešpatie, atstok tu nuo mūsų! Liko ištardyti dar tris, atidėkim iki dešimtos vakaro. Mane siutas ima, kai turiu dirbti tuščiu pilvu.

KLOŠĖ. Visų pirma liko tik du, nes mažėlį atidedam rytdienai. Be to, truputį geriau organizavus darbą, galėtume su jais susidoroti per porą valandų. (*Pauzė*) Šį vakarą Tulūzos radijas transliuoja „Toską“.

LANDRIJĖ. Man nusispjaut. Nulipk pažiūrėti, ko jie ten rado užėst.

KLOŠĖ. Žinau: viščiukų.

LANDRIJĖ. Vėl! Jau nusibodo. Eik man atnešk dėžutę mėsos konservų.

KLOŠĖ (*Pelerenui*). O tau?

PELERENAS. Taip pat konservų.

LANDRIJĖ. O paskui atsiųsk čia ką nors, kad išplautų.

KLOŠĖ. Ką išplautų?

LANDRIJĖ. Va, graikas prikruvino! Šlykštu.

KLOŠĖ. Nereikia plauti kraujo. Tai gali paveikti kitus.

LANDRIJĖ. Aš nevalgysiu, kol grindys bus šitaip priterliotos. (*Pauzė*) Ko lauki?

KLOŠĖ. Kraujo nereikia plauti.

LANDRIJĖ. Kas čia įsakinėja?

K l o š ė g ū ž t e l i p e č i a i s i r i š e i n a

I I s c e n a

L a n d r i j ė, P e l e r e n a s

PELERENAS. Per daug ant jo neužsisėsk.

LANDRIJĖ. Ko čia man varžytis?

PELERENAS. Aš tau sakiau... Jo pusbrolis dirba pas Darnaną. Jis jam viską pranešinėja. Man atrodo, kad tai jis sužlugdė Dobeną.

LANDRIJĖ. Šlykšti blakė! Jei jis nori sužlugdyti mane, tegu pasiskubina, nes aš manau, kad Darnanas pateks į katilą anksčiau negu aš.

PELERENAS. Galimas daiktas. (*Atsidūsta ir nesąmoningai eina prie radijo*)

LANDRIJĖ. O ne! Dar tu pradėsi!

PELERENAS. Reikėtų žinių paklausyti.

LANDRIJĖ (*su pašaipą*). Manau, kad tos žinios man jau žinomos.

Pelerenas sukioja radiją

DIKTORIAUS BALSAS. Sulig ketvirtu dūžiu bus aštunta valanda.

Dūžiai. Jie tikrina savo laikrodžius

Brangūs klausytojai, netrukus girdėsite sekmadienio koncertą.

LANDRIJĖ (*atsidusdamas*). Taigi, šiandien sekmadienis.

Suskamba pirmi muzikos akordai

Užčiaupk jam nasrus!

PELERENAS. Sekmadieniais aš, būdavo, sėdu į savo kledarą, Monmartre pasičiumpu kokią mergšę ir dumiu į Tuketą.

LANDRIJĖ. Kada tai būdavo?

PELERENAS. O! Prieš karą.

DIKTORIAUS BALSAS. Aš radau gvazdikų klebonijos sode. Kartoja-me: aš radau...

LANDRIJĖ. Užsičiaupkit, šlykštynės! (*Čiumpa konservų dėžutę ir sviedžia į radijo aparatą*)

PELERENAS. Ar iš proto išėjai? Sudaužysi radiją.

LANDRIJĖ. Nusispjaut! Nenoriu klausytis tų šlykštynių.

Pelerenas sukioja radiją

DIKTORIAUS BALSAS. Vokiečių kariuomenė tvirtai laikosi Šerbūre ir Kaene. Sen Lo sektoriuje priešui pavyko truputį pasistūmėti į priekį.

LANDRIJĖ. Supratau. Išjunk. (*Pauzė*) O tu ką darysi? Kur važiuosi?

PELERENAS. Ką tu nori, kad daryčiau? Įmerkėm jau uodegą.

LANDRIJĖ. Taip. Niekšai!

PELERENAS. Kas?

LANDRIJĖ. Visi. Vokiečiai taip pat. Visi jie vieno galo. (*Pauzė*)

Jeigu būtų galima pradėti iš naujo...

PELERENAS. O aš, regis, dėl nieko nesigailiu. Linksmai pagyvenau.

Bent jau ligi šiol.

Grįžta Klošė, nešinas konservų dėžutėm

III scena

Tie patys, Klošė, vėliau policininkas

LANDRIJĖ. Klausyk, Klošė, anglai jau išsilaipino Nicoje.

KLOŠĖ. Nicoje?

LANDRIJĖ. Jie nesutiko jokio pasipriešinimo. Žygiuoja Piužė Tenjė link.

KLOŠĖ (*susmunka ant suolo*). Panele švenčiausia!

Pelerenas ir Landrijė ima juoktis

A, čia tik pokštas? Nederėtų šitaip juokauti!

LANDRIJĖ. Aišku. Galėsi šį vakarą tai įrašyti savo pranešime.

Įeina policininkas

Išvalykit. (*Pelerenui*) Ar valgysi?

PELERENAS (*prieina, paima konservų dėžutę, apžiūri, paskui vėl padeda. Nusiziovauja*). Prieš tardymą aš visada jaučiuosi nei šiaip, nei taip. (*Žiovauja*) Nesu pakankamai piktas; įsiuntu tik tada, kai jie užsispiria. Kas per tipas, kurį dabar tardysim?

KLOŠĖ. Aukštas, trisdešimties metų, tvirtas. Teks pasportuoti.

LANDRIJĖ. Kad tik nepradėtų išsidirbinėti kaip graikas.

PELERENAS. O ne! Graikas — gyvulys.

LANDRIJĖ. Visaip gali būti. Bjauru, kai jie nenori kalbėti. (*Žiovauja*) Užkrėtei mane žiovuliu. (*Pauzė. Žiūri į atidarytą konservų dėžutę, paskui staiga policininkui*) Gerai, eik jį atvesk.

P o l i c i n i n k a s išeina. Tyla. Klošė švilpauja. Pelerenas eina prie lango ir jį plačiai atidaro

KLOŠĖ. Neatidaryk lango. Jau vėsu.

PELERENAS. Kokio lango? A, taip... (*Juokiasi*) Atidariau visai nesąmoningai. (*Eina uždaryti*)

LANDRIJĖ. Palik atvirą. Čia tvanku, man reikia oro.

KLOŠĖ. Kaip norite.

Įeina Anri ir trys policininkai

LANDRIJĖ. Pasodinkit jį. Nuimkit antrankius. Prižiškite rankas prie krėslo ranktūrių.

Policininkai prižiša

Kaip pavardė?

ANRI. Anri.

LANDRIJĖ. Anri, o toliau?

ANRI. Anri.

Landrijė duoda ženklą. Policininkai muša Anri

LANDRIJĖ. Na? Kuo tu pavarde?

ANRI. Anri, ir tiek.

Policininkai vėl jį muša

LANDRIJĖ. Gana, išmušit jam protą. Kiek tau metų?

ANRI. Dvidešimt devyneri.

LANDRIJĖ. Profesija?

ANRI. Prieš karą studijavau mediciną.

PELERENAS. Tai tu mokytas, niekše. (*Policininkams*) Įkrėskit jam dar.

LANDRIJĖ. Negaiškime laiko.

PELERENAS. Studijavo mediciną! Nagi įkrėskit jam!

LANDRIJĖ. Pelerenai! (*Anri*) Kur tavo vadas?

ANRI. Nežinau.

LANDRIJĖ. Suprantama. Ne, nemuškit jo. Rūkai? Perduokit jam cigaretę. Palaukit. (*Įsideda cigaretę į burną, uždega ir paduoda*)

Policininkas ją išspaudžia Anri į burną

Rūkyk. Ko tu tikiesi? Mūsų nenustebinsi. Na, Anri, neriesk no-

sies — niekas tavęs nemato. Taupyk mūsų ir savo laiką: ne tiek daug valandų tau liko gyventi.

ANRI. Jums irgi.

LANDRIJĖ. Mes savo laiką dar skaičiuojame mėnesiais: spėsime tave palaidoti. Rūkyk. Ir pagalvok. Tu mokytas, tai būk realistas. Jei tu nepasakysi, pasakys tavo draugė arba berniukas.

ANRI. Tai jų reikalas.

LANDRIJĖ. Kur tavo vadas?

ANRI. Pabandykit priversti mane pasakyti.

LANDRIJĖ. Tau šitaip geriau? Atimkit iš jo cigaretę. Klošė, apdoro-
rok jį.

KLOŠĖ. Įkiškite lazdas tarp virvių.

*Policininkai įkiša dvi lazdas tarp virvių, kuriomis priveržti
Anri riešai*

Puiku. Jos bus sukamos, kol prabilsi.

ANRI. Aš nekalbėsiu.

KLOŠĖ. Ne tuojau: pirmiausia imsi rėkti.

ANRI. Pabandyk priversti mane rėkti.

KLOŠĖ. Tu nenuolankus. Reikia būti nuolankiam. Aukštai kilęs žemai pulsį. Sukit. Iš lėto. Na? Nieko? Ne. Sukit, sukit. Palaukit: jam jau skauda. Na kaip? Ne? Žinoma: tokiame mokytame žmogui skausmas neegzistuoja. Apmaudu, kad jis matyti veide. (*Švelniai*) Tu prakaituoji. Man gaila tavęs. (*Savo nosine nušluosto jam veidą*) Sukit. Rėks, nerėks? Tu muistaisi. Tu gali ištverti nerėkęs, bet negali susilaikyti nemuistęs galvos. Kaip tau sunku. (*Perbraukia pirštu Anri per veidą*) Kaip sukąsti žandikauliai: tai vis dėlto bijai? „Jei galėčiau ištverti valandėlę, tik vieną trumpą valandėlę“. Bet po šios valandėlės ateis kita, o paskui dar kita, ir taip, kol tu įsitikinsi, kad skausmas pernelyg stiprus ir kad geriau nusižeminti. Mes tavęs nepaleisime. (*Suima rankomis jo galvą*) Šitos akys manęs jau nemato? Ką jos mato? (*Švelniai*) Tu gražus. Sukit. (*Pauzė. Triumfuodamas*) Tuojau imsi rėkti, Anri, tuojau imsi rėkti. Aš matau, kad riksmas jau išpūtė tau kaklą; jis tuoj pasieks lūpas. Pasistenkit dar truputėlį. Sukit.

Anri rėkia

O! (*Pauzė*) Kaip tau tikriausiai gėda. Sukit. Nenustokite.

Anri rėkia

Matai, tik pirmasis riksmas sunkus. O dabar pamažu, nejučia pradėsi kalbėti.

ANRI. Iš manęs išgirsit tik riksmą.

KLOŠĖ. Ne, Anri, ne. Tu jau neturi teisės būti išdidus. „Pabandyk priversti mane rėkti!“ Matei, tai ilgai neužtruko? Kur tavo vadas? Būk nuolankus, Anri, visiškai nuolankus. Pasakyk mums, kur jis yra. Ko tu dar lauki? Rėk arba kalbėk. Sukit. Betgi jūs sukit, viešpatie, sutraiškykit jam riešus. Sustokit: jis nukeipo. (*Atsineša butelį alkoholio ir taurelę. Švelniai girdo Anri*) Gerk, vargšas kankiny. Ar jau geriau? Ką gi, vėl pradėsime. Atneškit įrankius.

LANDRIJĖ. Ne!

KLOŠĖ. Kodėl?

LANDRIJĖ (*persibraukia ranka per kaktą*). Išsiveskit į gretimą kambarį. Apdorosit jį ten.

KLOŠĖ. Ten ankšta.

LANDRIJĖ. Aš čia įsakinėju, Klošė. Štai jau antrąsyk tau šitai primenu.

KLOŠĖ. Bet...

LANDRIJĖ (*šaukia*). Nori, kad sumalčiau snukį?

KLOŠĖ. Gerai, gerai, išveskit jį.

Policininkai atriša Anri ir išneša. Klošė nuseka iš paskos

IV scena

Pelerenas, Landrijė

PELERENAS. Tu eini?

LANDRIJĖ. Ne. Klošė mane vėmti verčia.

PELERENAS. Jis per daug šneka. (*Pauzė*) Studijavo mediciną! Niekšas. O aš trylikos metų atsisveikinau su licėjum, reikėjo užsidirbti duoną. Man nepasisekė, aš neturėjau turtingų tėvų, kurie būtų mokėję už mokslą.

LANDRIJĖ. Aš manau, jis kalbės.

PELERENAS. Po šimts, žinoma, kalbės.

LANDRIJĖ. Bjauru, kai tie tipai nekalba.

Anri rėkia. Landrijė eina prie durų ir jas uždaro. Vėl riksmas, kuris ir pro uždaras duris aiškiai girdėti. Landrijė eina prie radijo ir pasuka jungiklį

PELERENAS (*apstulbęs*). Landrijė, tu irgi?

LANDRIJĖ. Dėl to riksmo. Reikia turėti stiprius nervus.

PELERENAS. Tegul sau rėkia! Tai niekšas, šlykštus inteligentas.

Garsi muzika

Tyliau. Tu man kliudai klausytis.

LANDRIJĖ. Tai eik pas juos.

P e l e r e n a s abejoja, paskui išeina

Jis turi kalbėti. Jis bailys, jis turi būti bailys.

Muzika ir riksmas. Riksmas nutyla. Pauzė. P e l e r e n a s grįžta visas išblyškęs

PELERENAS. Išjunk muziką.

LANDRIJĖ (*išjungia*). Na kaip?

PELERENAS. Jie nužudys jį, o prabilti taip ir neprivers.

LANDRIJĖ (*eina prie durų*). Liaukitės. Atveskit jį čia.

V s c e n a

Tie patys, Klošė, policininkai, Anri

PELERENAS (*žengia prie Anri*). Mes dar nebaigėme. Nesidžiauk, tuojau vėl pradėsim. Nuleisk akis. Aš tau sakau: nuleisk akis.

(*Trenkia jam*) Niekše!

KLOŠĖ (*artindamasis*). Ištiesk rankas, aš tau vėl uždėsiu antrankius.

(*Labai švelniai uždeda jam antrankius*) Skauda, a? Labai skauda?

Vargšas vyrukas. (*Glosto jam plaukus*) Na, nebūk toks išdidus: tu rėkei, vis dėlto rėkei. Rytoj jau kalbėsi.

Landrijė mosteli, ir p o l i c i n i n k a i išveda A n r i

VI scena

Tie patys, be Anri ir policininkų

PELERENAS. Niekšas!

LANDRIJĖ. Bjauru.

KLOŠĖ. Ką?

LANDRIJĖ. Bjauru, kai tie tipai nekalba.

KLOŠĖ. Jis vis dėlto rėkė. Jis rėkė... (*Gūžteli pečiais*)

PELERENAS. Atveskit merginą.

LANDRIJĖ. Merginą... Jeigu ji nekalbės...

PELERENAS. Tai ką?..

LANDRIJĖ. Nieko. (*Staiga įsiutęs*) Vienas iš jų turi kalbėti.

KLOŠĖ. Tai reikia vėl atvest šviesiaplaukį. Dabar jau jis kalbės.

LANDRIJĖ. Šviesiaplaukį?

KLOŠĖ. Sorbjė. Jis bailys.

LANDRIJĖ. Bailys? Atvesk jį.

Klošė išeina

VII scena

Pelerenas, Landrijė

PELERENAS. Visi jie bailiai. Tik kai kurie užsispyrę.

LANDRIJĖ. Pelerenai! Ką tu darytum, jei tau imtų lupti nagus?

PELERENAS. Anglai nelupa nagų.

LANDRIJĖ. O partizanai?

PELERENAS. Nagų mums nelups.

LANDRIJĖ. Kodėl?

PELERENAS. Mums taip negali atsitikti.

Įeina Klošė, paskui jį Sorbjė

KLOŠĖ. Leisk man tardyti.

VIII scena

Tie patys, Klošė, paskui policininkų lydimas Sorbjė

KLOŠĖ. Nuimkit jam antrankius. Rankas priiriškite prie krėslo. Gerai. (*Eina prie Sorbjė*) Taigi, tu vėl čia. Vėl tame pačiame krėsle. Ir mes čia. Žinai, dėl ko vėl tave atvedėm?

SORBJĖ. Ne.

KLOŠĖ. Todėl, kad tu bails ir viską išklosi. O gal ne bails?

SORBJĖ. Bails.

KLOŠĖ. Žinai, pats puikiai žinai... Aš tai supratau iš tavo akių. Parodyk jas, tas savo dideles išsprogusias akis.

SORBJĖ. Kai tave kars, ir tavo bus tokios pat.

KLOŠĖ. Neriesk nosies, tau netinka.

SORBJĖ. Tokios pat: mužu juk broliai. Tave traukia prie manęs, a? Tu kankini ne mane, o save.

KLOŠĖ (*staiga*). Tu žydas?

SORBJĖ (*nustebęs*). Aš? Ne.

KLOŠĖ. Gulda galvą, tu žydas. (*Duoda ženklą policininkams, šie muša Sorbjė*) Tu ne žydas?

SORBJĖ. Taip, žydas.

KLOŠĖ. Puiku. Taigi, klausyk! Pirmiausia nagus. Turėsi laiko pagalvoti! Mes neskubame, prieš akis visa naktis! Ar kalbėsi?

SORBJĖ. Kokia šiukšlė!

KLOŠĖ. Ką sakai?

SORBJĖ. Sakau: kokio šiukšlė. Tu ir aš esame šiukšlės.

KLOŠĖ (*policininkams*). Imkit pincetą ir pradėkit.

SORBJĖ. Nelieskit manęs! Nelieskit manęs! Aš kalbėsiu. Pasakysiu viską, ką tik norėsit.

KLOŠĖ (*policininkams*). Vis dėlto timptelėkit truputį jam naga, tegul žino, jog čia rimtas dalykas.

Sorbjė suvaitoja

Puiku. Kur tavo vadas?

SORBJĖ. Atriškite mane, aš nebegaliu sėdėti tame krėsle. Nebegaliu! Nebegaliu!

Landrijė duoda ženklą. Policininkai jį atriša

(*Atsistoja ir svyrinėdamas eina prie stalo*) Duokite cigaretę.

LANDRIJĖ. Paskui.

SORBJĖ. Ką jūs norite sužinoti? Kur vadas? Aš žinau kur. Kiti nežino, o aš žinau. Jis man patikėdavo visas savo paslaptis. Jis... (*staiga ištiesia ranką ir rodo už jų nugarų*) ten!

Visi nusigręžia

(*Puola prie lango ir užšoka ant palangės*) Aš laimėjau! Nesiautinkit, nes tuoj šoksiu žemyn. Aš laimėjau! Aš laimėjau!

KLOŠĖ. Nebūk kvailas. Jei viską pasakysi, mes tave paleisim.

SORBJĖ. Kurgi ne! (*Šaukia*) Ei jūs, ten viršuje! Anri, Kanori, aš nieko nepasakiau!

Policininkai puola prie jo

(*Šoka pro langą*) Labanakt!

IX scena

Klošė, Landrijė, Pelerenas, policininkai

PELERENAS. Niekšas! Šlykštus bailys!

Visi pasilenkę žiūri pro langą

LANDRIJĖ (*policininkams*). Nulipkit. Jei dar gyvas, atneškit čia. Mankysim, kol nudvės mūsų rankose.

Policininkai išeina. Pauzė

KLOŠĖ. Aš jums sakiau, kad reikia uždaryti langą.

Landrijė prieina prie jo ir trenkia kumščiu tiesiai į veidą

LANDRIJĖ. Galėsi tai įrašyti į savo pranešimą.

Pauzė. Klošė išsitraukia nosinę ir šluostosi burną. Policininkai sugrįžta

POLICININKAS. Nusibaigęs.

LANDRIJĖ. Šaldras! (*Policininkams*) Atveskit merginą.

P o l i c i n i n k a i i š e i n a

Po šimts, jie kalbės! Jie kalbės!

U ž d a n g a

TREČIAS PAVEIKSLAS

Palėpė. Fransua, Kanoris, Anri sėdi ant grindų vienas priešais kitą. Jų būrelis glaudus ir uždaras. Jie pusbalsiu šnekasi. Žanas vaikšto ratu aplink juos; atrodo nelaimingas. Retkarčiais lyg ir nori įsiterpti į jų pokalbį, bet paskui susitvardo ir vėl vaikšto

I s c e n a

Fransua, Anri, Kanoris, Žanas

KANORIS. Kol jie pririšinėjo man rankas, aš žiūrėjau į juos. Tuo metu priejo vienas tipas ir smogė. Aš pažvelgiau į jį ir pagalvojau: kažkur esu matęs tą veidą. Paskui jie ėmė mane mušti, o aš vis bandžiau prisiminti.

ANRI. Kuris ten iš jų?

KANORIS. Tasai aukštasis, labai šnekus. Esu jį matęs Grenoblyje. Tu pažinotai Šazjerą, konditerį Ilgojoje gatvėje? Jis savo kambaryje už krautuvės pardavinėjo ragelius su kremu. Tasai tipas kiekvieną sekmadienio rytą išeidavo iš ten; nešdavosi pyragaičių dėžutę, perrištą rausva virvute. Jo snukis toks šlykštus, jog aš jį įsiminiau. Man atrodė, kad jis iš policijos.

ANRI. Galėjai man anksčiau tai pasakyti.

KANORIS. Kad jis iš policijos?

ANRI. Kad Šazjeras pardavinėjo ragelius su kremu. Ar ir tau jis užkalbinėjo dantį?

KANORIS. Aišku. Buvo pasilenkęs prie manęs ir alsavo tiesiai į veidą.

ŽANAS (*staiga*). Ką jis sakė?

Jie atsigręžia ir nustebę žiūri į jį

ANRI. Nieko. Visokias nesąmones.

ŽANAS. Aš to nebūčiau galėjęs pakęsti.

ANRI. Kodėl? Vis šiokia tokia pramoga.

ŽANAS. A, taip, žinoma, man sunku įsivaizduoti.

Tyla

ANRI (*pasisuka į Kanorį*). Kaip tu manai, ką jie veikė prieš karą?

KANORIS. Storulis, kuris užrašinėja, tikriausiai dantistas.

ANRI. Oho. Dar laimė, kad neatsigabeno čia savo gręžtuvo.

Jie juokiasi

ŽANAS (*piktai*). Nesijuokit!

Jie nustoja juoktis ir žiūri į Žaną

Aš suprantu: jūs galite juoktis. Jūs turite teisę juoktis. Aš nebeturiu galios jums įsakinėti. (*Pauzė*) Jei anksčiau būtumėt sakę, jog ateis laikas, kai aš jūsų varžysiuos... (*Pauzė*) Bet kaip jūs galite būti linksmi?

ANRI. Prie visko prisitaikai.

ŽANAS. Žinoma. Ir jūs kenčiate savo noru. Todėl jūsų sąžinė rami.

Aš buvau vedęs: aš jums to nesakiau. Mano žmona mirė gimdydama. Aš vaikščiojau po klinikos vestibulį, žinodamas, kad ji mirs. Kaip panašu, visiškai panašu! Aš norėjau padėti jai, bet negalėjau. Vaikščiojau ištempęs ausis, norėdamas išgirsti jos riksmą. Bet ji nerėkė. Ji žinojo atliekanti savo pareigą. Jūs irgi.

ANRI. Tai ne mūsų kaltė.

ŽANAS. Ir ne mano. Aš norėčiau padėti jums.

KANORIS. Tu negali.

ŽANAS. Aš tai žinau. (*Pauzė*) Štai jau dvi valandos, kai jie išsivedė ją. Jūsų taip ilgai nelaikė.

ANRI. Ji moteris. Su moterimis jie linksmiasi.

ŽANAS (*visu balsu*). Aš grįšiu. Po savaitės, po mėnesio, bet grįšiu. Įsakysiu savo vyrams juos iškrauti.

ANRI. Tu laimingas, kad dar gali jų nekęsti.

ŽANAS. Argi čia laimė? Be to, aš jų nekenčiu todėl, kad man tai pramoga. (*Valandėlę dar vaikščioja, paskui, pagautas kažkokios minties, tempia seną viryklę prie stoglangio*)

KANORIS. Koks tu nepasėda. Ką dabar darai?

ŽANAS. Noriu jį dar pamatyti, kol nesutemo.

ANRI. Ką taip?

ŽANAS. Sorbjė.

ANRI (*abejingai*). A.

ŽANAS (*užsilypa ant viryklės ir žiūri pro stoglangį*). Jis tebėra ten.

Turbūt taip ir paliks ten pūti. Norit pasižiūrėti? Aš jums padėsiu.

KANORIS. Kam reikia?

ŽANAS. Taip. Kam reikia? Mirusius jūs paliekate man.

FRANSUA. O aš noriu pamatyti.

ANRI. Nepatariu.

FRANSUA (*Žanui*). Padėk man.

Žanas padeda Fransua užlipti ant viryklės

(*Žiūri pro stoglangį*) Jo... jo kiaušas suknežęs. (*Nulipa ir drebdamas susigūžia kampe*)

ANRI (*Žanui*). Tai nedora.

ŽANAS. Kodėl gi? Jūs tokie tvirti; maniau, galėsite ramiai žiūrėti į lavoną.

ANRI. Aš — galbūt, bet ne mažėlis. (*Fransua*) Gedulingos prakalbos — Žano reikalas. Tu negalvok apie šį mirusįjį. Jo nebėra: nebekalbėkim apie jį. O tau dar liko šiek tiek pagyventi. Galvok apie save.

FRANSUA. Ir mano galva bus šitaip sutraiškita, ir mano akys...

ANRI. Tavęs tai neliečia: tu jau čia nebebūsi ir savęs nematysi.

Pauzė

ŽANAS (*vaikščioja po palėpę, paskui sustoja prieš Anri ir Kanorį*).

Nejaugi tam, kad vėl būčiau jūsų bičiulis, man turėtų lupti nagus?

KANORIS. Tu visada mūsų bičiulis.

ŽANAS. Puikiai žinau, jog ne. (*Pauzė*) Kas jums sakė, kad aš nebūčiau ištveręs? (*Anri*) Gal netgi nebūčiau rėkęs.

ANRI. Na ir kas?

ŽANAS. Atleiskit man. Aš turiu tik teisę tylėti.

ANRI. Žanai!.. Eikš, sėskis prie mūsų.

Žanas padvejojęs atsisėda

Atsidūręs mūsų vietoje, tu būtum toks kaip ir mes. O dabar mūsų rūpesčiai skirtingi.

Žanas staiga pakyla

Kas atsitiko?

ŽANAS. Kol jos neatves, aš negalėsiu nustygti vietoje.

ANRI. Pats matai, tu bruzdi, jaudiniesi: esi per daug gyvas.

ŽANAS. Pusę metų aš jai neprasitariau, kad myliu; naktį, ją apkabinęs, užgesindavau šviesą. Dabar ji nuoga tarp jų, ir jie savo rankomis liečia jos kūną.

ANRI. Argi tai turi reikšmės? Svarbiausia — laimėti.

ŽANAS. Ką laimėti?

ANRI. Laimėti. Čia dvi komandos: viena nori priversti kalbėti kitą. (*Juokiasi*) Tai kvaila. Bet tai visa, kas mums beliko. Jeigu mes kalbėsime, viską prarasime. Jie užsirašė sau taškų, nes aš rėkiau, bet apskritai mūsų padėtis nebloga.

ŽANAS. Laimėsit, pralaimėsit — man nusispjaut! Juokai. O jai gėda iš tikrųjų; ji kenčia iš tikrųjų.

ANRI. Na ir kas? Man irgi buvo gėda, kai jie privertė mane rėkti. Bet tai praeina. Jeigu ji tylės, jų rankos negalės jos sutepti. Jie pasigailėtini tipai, tu juk žinai.

ŽANAS. Jie vyrai, o jinai jų rankose.

ANRI. Tikrai. Jei nori žinoti, aš irgi ją myliu.

ŽANAS. Tu?

ANRI. Kodėl ne? Ir man nelabai būdavo linksma, kai judu vakare kopdavote laiptais aukštyn; aš dažnai pagalvodavau, ar tu užgesini šviesą.

ŽANAS. Tai tu myli ją? Ir gali ramiai sėdėti?

ANRI. Jos kančia mus suartina. O malonumai, kuriuos jai teikei, mus išskirdavo. Šiandien aš arčiau jos negu tu.

ŽANAS. Tai netiesa! Netiesa! Jų kankinama, ji galvoja apie mane. Ji galvoja tik apie mane. Vien todėl, kad manęs neišduotų, ji kenčia skausmą ir gėdą.

ANRI. Ne, ne todėl; ji kenčia, kad mes laimėtume.

ŽANAS. Meluoji! (*Pauzė*) Ji pasakė: kai grįšiu, mano akyse bus tik meilė.

Koridoriuje pasigirsta žingsniai

ANRI. Ji grįžta. Galėsi skaityti iš jos akių.

Atsidaro durys; Anri pakyla

II scena

Tie patys ir Liusi

Žanas ir Anri tylėdami žiūri į ją. Ji praeina tiesi, nežiūrėdama į juos, ir atsisėda avanscenoje. Pauzė

LIUSI. Fransua!

Fransua prieina ir atsisėda prie jos kojų

Neliesk manęs. Paduok man Sorbjė apsiaustą.

Fransua pakelia apsiaustą

Užmesk ant pečių. (*Rūpestingai susisiaučia*)

FRANSUA. Tau šalta?

LIUSI. Ne. (*Pauzė*) Ką jie veikia? Žiūri į mane? Kodėl nesikalba tarp savęs?

ŽANAS (*iš užpakalio eidamas prie jos*). Liusi!

KANORIS. Duok jai ramybę!

ŽANAS. Liusi!

LIUSI (*švelniai*). Ko nori?

ŽANAS. Tu pažadėjai man, jog tavo akyse bus tik meilė.

LIUSI. Meilė? (*Liūdnai gūžteli pečiais*)

KANORIS (*pasikėlęs*). Duok jai ramybę, pasikalbėsi su ja vėliau.

ŽANAS (*piktai*). Atstok. Jinai mano. Jūs visi mane palikote, ir aš jums negaliu nieko sakyti; bet jos iš manęs neatimsite. (*Liusi*) Pakalbėk su manim. Tu juk ne tokia kaip jie? Negalimas daiktas, kad tu būtum tokia kaip jie. Kodėl man neatsakai? Pyksti ant manęs?

LIUSI. Nepykstu.

ŽANAS. Mano švelnioji Liusi.

LIUSI. Aš niekada nebebūsiu švelni, Žanai.

ŽANAS. Tu nebemyli manęs.

LIUSI. Nežinau.

Jis žingtelį prie jos

Būk geras, neliesk manęs. (*Įtempusi valią*) Aš manau, kad dar turėčiau tave mylėti. Bet savo meilės nebejaučiu. (*Pavargusiu balsu*) Ničnieko nebejaučiu.

KANORIS (*Žanui*). Eime. (*Nusitempia į ją ir priverčia atsisėsti šalia savęs*)

LIUSI (*tarytum pati sau*). Visa tai nelabai svarbu. (*Fransua*) Ką jie veikia?

FRANSUA. Atsisėdo. Atsuko viens kitam nugarą.

LIUSI. Gerai. (*Pauzė*) Pasakyk jiems, kad aš tylėjau.

KANORIS. Mes tai žinome, Liusi.

LIUSI. Gerai.

Ilga tyla, paskui koridoriuje pasigirsta žingsniai. Fransua rėkdamas pašoka

Kas tau? Ak, taip! Dabar tavo eilė. Ginkis iš visų jėgų: juos reikia sugėdinti.

Žingsniai priartėja, paskui nutolsta

FRANSUA (*susmunka Liusi ant kelių*). Aš jau nebegaliu tverti! Aš jau nebegaliu tverti!

LIUSI. Žiūrėk į mane! (*Pakelia jo galvą*) Koks tu išsigandęs. Tu nekalbėsi? Atsakyk!

FRANSUA. Aš nebežinau. Dar turėjau truputį drąsos, bet kai pamčiau tave... Tu čia, tavo plaukai sutaršyti, palaidinukė suplėšyta, ir aš žinau, kad tu buvai jų rankose.

LIUSI (*piktai*). Jie manęs nelietė. Niekas manęs nelietė. Aš buvau kaip akmuo ir nejutau jų rankų. Aš žiūrėjau jiems tiesiai į veidus ir galvojau: nieko čia man neatsitiks. (*Aistringai*) Ir nieko neatsitiko. Galiausiai jie ėmė manęs bijoti. (*Pauzė*) Fransua, jei tu prakalbėsi, jie bus tikrai mane išniekinę. Jie sakys: „Vis dėlto mes juos įveikėme!“ Jie šypsisis prisiminę mus. Jie sakys: „Su berniuku mes šauniai pasismaginom“. Reikia juos sugėdinti: jei nesitikėčiau vėl jų pamatyti, tučtuojau pasikarčiau ant šio stoglangio virbų. Ar tu tylėsi?

Fransua gūžteli pečiais, nieko neatsakydamas. Tyla

ANRI (*pusbalsiu*). Na kaip, Žanai, kieno teisybė? Ji nori laimėti, ir viskas.

ŽANAS. Tylėk! Kodėl ją nori iš manęs paveržti? Juk tu ir taip laimingas; mirsi džiaugdamasis, išdidžiai. O aš turiu tik ją vieną, be to, aš liksiu gyventi.

ANRI. Aš nieko nenoriu ir ne aš ją iš tavęs paveršiu.

ŽANAS. Gerai! Gerai! Varyk toliau. Tu turi visas teises, net teisę mane kankinti: užsimokėjai iš anksto. (*Atsistoja*) Kaip jūs pasitikit

savimi. Nejaugi pakanka fizinės kančios, kad turėtum ramią sąžinę?

Anri nieko neatsako

Vadinasi, tu nesupranti, jog aš nelaimingesnis už jus visus.

FRANSUA (*staiga atsitiesęs*). Cha! Cha! Cha!

ŽANAS (*šaukia*). Nelaimingiausias! Nelaimingiausias!

FRANSUA (*puola ant Žano*). Jūs tik pažiūrėkit į jį! Nagi, pažiūrėkit į jį! Nelaimingiausias iš mūsų visų. Išsimiegojęs ir pavalgęs. Jo rankos laisvos, jis sulauks aušros, jis gyvens. Bet jis nelaimingiausias. Ko tu nori? Kad tave užjaustume? Niekšas!

ŽANAS (*susikryžiaęs ant krūtinės rankas*). Kalbėk, kalbėk.

FRANSUA. Aš pašokstu nuo kiekvieno šnaresio. Aš nebegaliu nuryti seilių, aš agonijoje. Bet pats nelaimingiausias, aišku, jis; o aš, girdi, mirsiu džiaugdamasis. (*Įsiutęs*) Gera, aš sugrąžinsiu tau laimę!

LIUSI (*staiga pakyla*). Fransua!

FRANSUA. Aš išduosiu tave! Išduosiu tave! Priversiui tave pasidalyti mūsų džiaugsmais!

ŽANAS (*skubiai, tyliu balsu*). Padaryk tai: tu net nežinai, kaip aš to trokštu.

LIUSI (*ima Fransua už pakaušio ir atsuka jo veidą į save*). Pažiūrėk man į akis. Tu išdrįsi kalbėti?

FRANSUA. Išdrįsti! Vėl tie skambūs žodžiai! Aš išduosiu tave, ir bus viskas. Tai atsitiks labai paprastai: jie prieis prie manęs, mano lūpos prasižios savaime, išsprūs vienas vardas, ir aš nekaltinsiu savo lūpų. Ko čia neišdrįsti? Kai matau jus išblyškusius, perkreiptais maniakų veidais, jūsų panieka manęs nebegąsdina. (*Pauzė*) Aš išgelbėsiu tave, Liusi. Jie paliks mus gyvus.

LIUSI. Aš nenoriu išsigelbėjimo tokia kaina.

FRANSUA. O aš noriu. Noriu bet kokia kaina. Ilgai gyvenant, gėda praeina.

KANORIS. Jie tavęs nepasigailės, Fransua. Net jeigu tu ir išduosi.

FRANSUA (*rodydamas į Žaną*). Aš bent pamatysiu jį kenčiantį.

ANRI (*pakyla ir eina prie Liusi*). Kaip tu manai, ar jis išduos?

LIUSI (*atsigręžia ir įsmeigia akis į Fransua*). Taip.

ANRI. Ar tu tuo tikra?

Juodu žiūri vienas į kitą

LIUSI (*ilgai dvejoja*). Taip.

Anri žengia prie Fransua. Kanoris pakyla ir atsistoja šalia Anri. Abu žiūri į Fransua

ANRI. Fransua, aš tau ne teisėjas. Tu vaikas, ir visas šis reikalas tau buvo per sunkus. Būdamas tavo amžiaus, manau, kad ir aš taip padaryčiau.

KANORIS. Mes čia kalti. Mums nereikėjo tavęs imti: į pavojingus žygius galima siųsti tik vyrus. Atleisk mums.

FRANSUA (*traukdamasis atgal*). Ką tai reiškia? Ką jūs ketinate man daryti?

ANRI. Tu neturi jo išduoti, Fransua. Juk žinai, kad jie vis tiek tave nužudys. Ir mirsi niekinga mirtimi.

FRANSUA (*išsigandęs*). Gerai, aš nepasakysiu. Sakau jums, nieko nepasakysiu. Duokit man ramybę.

ANRI. Mes tavimi nebepasitikime. Jie žino, jog tu silpnoji mūsų vieta. Jie neatstos nuo tavęs, kol tu visko neišklosi. Mūsų pareiga — neleisti tau prabilti.

ŽANAS. Ir jūs manote, kad aš jums leisiu tai padaryti? Nebijok, mažėli. Mano rankos laisvos, ir aš su tavim.

LIUSI (*pastodama jam kelią*). Ko tu čia kišiesi?

ŽANAS. Jis tavo brolis.

LIUSI. Na ir kas? Jam teks rytoj mirti.

ŽANAS. Nejaugi tai tu, Liusi? Tu gąsdini mane.

LIUSI. Jis turi tylėti. Priemonės čia nesvarbu.

FRANSUA. Juk jūs manęs ne...

Jie neatsako

Prisiekiu jums, aš nekalbėsiu.

Jie neatsako

Liusi, gelbėk mane, neleisk jiems manęs skriausti; aš nepasakysiu, prisiekiu tau, kad nieko nepasakysiu.

ŽANAS (*atsistodamas šalia Fransua*). Jūs jo nepaliesite.

ANRI. Žanai, kada draugai ateis į šį kaimą?

ŽANAS. Antradienį.

ANRI. Kiek jų bus?

ŽANAS. Šešiasdešimt.

ANRI. Šešiasdešimt vyrų, kurie tavimi pasitiki ir kurie antradienį žus kaip žiurkės. Jie arba jis. Rinkis.

ŽANAS. Jūs neturite teisės reikalauti, kad aš pasirinkčiau.

ANRI. Argi ne tu jų vadas? Na!

Žanas valandėlę svyruoja, paskui lėtai nueina šalin. Anri žengia prie Fransua

FRANSUA (*žiūri į jį, paskui ima rėkti*). Liusi! Gelbėk! Aš nenoriu mirti čia, nenoriu mirti šią naktį. Anri, man penkiolika metų, leisk man gyventi. Nežudyk manęs tamsoje.

Anri gniaužia jam gerklę

Liusi!

Liusi nusigręžia

Aš jūsų visų nekenčiu.

LIUSI. Mano mažėli, mano vargšas mažėli, mano vienintele meile, atleisk mums. (*Nusigręžia. Pauzė*) Greičiau baik.

ANRI. Negaliu. Jie man sulaužė riešus.

Pauzė

LIUSI. Baigta?

ANRI. Nebegyvas.

Liusi sugrįžta ir apkabina Fransua kūną. Fransua galva guli jai ant kelių. Labai ilga tyla, paskui Žanas ima tyliai kalbėti. Visas tolesnis pokalbis vyksta pusbalsiu

ŽANAS. Kuo jūs tapote? Kodėl nežuvote drauge su kitais? Jūs man keliate siaubą.

ANRI. Manai, kad aš sau patinku?

ŽANAS. Ką gi. Po paros tu nuo savęs išsivaduos. O aš kasdien matysiu šį berniuką, maldaujantį pasigailėti, ir tavo snukį, kai jį smaugei. (*Prieina prie Fransua ir žiūri į jį*) Penkiolika metų! Jis mirė apimtas įniršio ir siaubo. (*Sugrįžta prie Anri*) Jis mylėjo tave, jis užmigdavo padėjęs galvą tau ant pečių; jis tau sakydavo: „Aš geriau miegu, kai tu šalia“. (*Pauzė*) Niekšas!

ANRI (*Kanoriui ir Liusi*). Nagi pasakykit ką nors jūs, nepalikit manęs vieno. Liusi! Kanori! Jūs nužudėte jį mano rankomis!

Tyla

(*Atsigręžia į Žaną*) Ir tu, tu smerki mane, o pasakyk, ką padarei jam apginti?

ŽANAS (*piktai*). Ką aš galėjau padaryti. Ką jūs man būtumėt leidę daryti?

ANRI. Tavo rankos buvo laisvos, reikėjo smogti man. (*Žiūri į Žaną, karštai*) Jei būtum man smogęs... jei būtum daužęs mane, kol nugriūsiu...

ŽANAS. Laisvos rankos? Jūs mane surišot. Vos tik pasakau žodį, vos tik sujudu, jūs tuoj šaukiat: „O draugai?“ Jūs mane išmetėt iš savo tarpo, jūs šaltai išsprendėt ir mano gyvenimo, ir mano mirties klausimą. O dabar nesakykit, kad aš jūsų bendrininkas, jums tai būtų labai patogiu. Aš jūsų liudytojas, tik tiek. Ir aš liudiju, kad jūs žmogžudžiai. (*Pauzė*) Tu jį nužudei iš puikybės.

ANRI. Meluojai.

ŽANAS. Iš puikybės! Jie privertė tave rėkti, ar ne? Ir tau gėda. Tu nori juos nustebinti ir išpirkti savo silpnumą, tu nori sau gražios mirties? Ar ne taip? Tu jau sakei mums, kad nori laimėti. Juk sakei mums, kad norėjai laimėti.

ANRI. Netiesa! Netiesa! Liusi, pasakyk jam, kad tai netiesa! (*Liusi neatsako, todėl žingtelia prie jos*) Atsakyk: ar ir tu manai, kad jį nužudžiau iš puikybės?

LIUSI. Nežinau. (*Pauzė, paskui vargais negalais*) Reikėjo, kad jis nieko jiems nepasakytų.

ANRI. Tu manęs nekenti? Jis tavo brolis: tu viena turi teisę mane pasmerkti.

LIUSI. Aš nejaučiu tau neapykantos.

Anri žengia prie lavono, kurį ji laiko apglėbusi

(*Gyvai*) Neliesk jo.

ANRI (*lėtai nusisuka ir grįžta prie Kanorio*). Kanori! Tu juk nerėkei, tačiau norėjai, kad jisai mirtų. Argi mes iš puikybės nužudėme jį?

KANORIS. Aš neturiu puikybės.

ANRI. O aš turiu! Tikrai turiu. Bet argi iš puikybės jį nužudžiau?

KANORIS. Turėtum pats tai žinoti.

ANRI. Aš... Ne, aš nebežinau. Viskas atsitiko labai greitai, ir dabar jis nebegyvas. (*Staiga*) Nepalikit manęs! Jūs neturite teisės palikti mane. Kai mano rankos spaudė jam kaklą, man atrodė, kad tai mūsų visų rankos ir kad smaugiame jį visi, kitaip aš nebūčiau galėjęs...

KANORIS. Reikėjo, kad jis mirtų: jeigu jis būtų buvęs arčiau manęs, aš būčiau jį pasmaugęs. O dėl to, ką tu galvojai...

ANRI. Na?

KANORIS. Tai nesvarbu. Niekas, kas vyksta tarp šių keturių sienų, nesvarbu. Reikėjo, kad jis mirtų, štai ir viskas.

ANRI. Taip. (*Eina prie lavono. Liusi*) Nebijok, aš jo neliesiu. (*Pasilenkia ir ilgai žiūri į jį, paskui atsitiesia*) Žanai, kai sviedėme pirmąją granatą, kiek jie sušaudė įkaitų?

Žanas neatsako

Dvylika. Tarp jų buvo vienas berniukas, vardu Detašas. Atsimeni: Minimo gatvėje pamatėme afišas. Šarbonelis norėjo pasiduoti, o tu jam neleidai.

ŽANAS. Na ir kas?

ANRI. Ar esi kada save klausęs, kodėl taip padarei?

ŽANAS. Tai visai kas kita.

ANRI. Galbūt. Gerai, jei tavo argumentai buvo tau aiškūs: tavo sąžinė liko rami. Bet Detašas vis dėlto mirė. O dabar mano sąžinė niekada nebebus rami, niekada, kol jie manęs nepastatys prie sienos su raiščiu ant akių. Bet kodėl aš norėčiau turėti ramią sąžinę? Juk reikėjo, kad berniukas mirtų.

ŽANAS. Nenorėčiau būti tavo vietoje.

ANRI (*švelniai*). Tavo padėtis kitokia, Žanai; tu negali nei suprasti, nei teisti.

Ilga tyla, paskui pasigirsta Liusi balsas. Ji nežiūrėdama glosto Fransua plaukus. Pirmąkart nuo šios scenos pradžios ji kalba garsiai

LIUSI. Tu miręs, o mano akys sausos; atleisk man: aš nebeturiu ašarų, ir mirtis man nebeturi reikšmės. Lauke ant žolės guli trys šimtai lavonų, o rytoj ir aš būsiu šalta ir nuoga, ir netgi nebus rankos, kuri paglostytų man plaukus. Tu žinai, nėra ko gailėti: gyvenimas taip pat neturi didelės reikšmės. Sudie, tu padarei, ką galėjai. Jei ir sustojai pusiaukelėje, tai tik todėl, kad tau dar neužteko jėgų. Niekas neturi teisės tave smerkti.

ŽANAS. Niekas. (*Ilga tyla. Atsisėda greta Liusi*) Liusi! (*Ji mosteli*) Nevyk manęs šalin: aš norėčiau padėti tau.

LIUSI (*nustebusi*). Padėti? Man nereikia pagalbos.

ŽANAS. Reikia. Manau, kad reikia: aš bijau, kad tu nepalūžtum.

LIUSI. Išversiu ligi rytojaus vakaro.

ŽANAS. Tu per daug įsitempusi, neištersi. Tavo ryžtas staiga dings.

LIUSI. Ko tu jaudiniesi dėl manęs? (*Žiūri į jį*) Tau sunku. Gera, aš nuraminsiu tave, ir galėsi eiti sau. Po Fransua mirties viskas pasidarė labai paprasta: man beliko rūpintis tik savimi. Tu žinai, kad numirti nereikia ryžto: šiaip būtų ar taip, tu juk puikiai supranti, kad po jo mirties aš negalėčiau ilgai gyventi. O dabar eik sau; aš tau pasakysiu sudie, kai tik jie ateis manęs išsivesti.

ŽANAS. Leisk man pasilikti šalia tavęs: jei nori, aš tylėsiu, bet būsiu čia, ir tu nesijausi vieniša.

LIUSI. Nesijausiu vieniša? Su tavim? O Žanai, vadinasi, tu nieko nesupratai? Tarp mudviejų nebėra nieko bendro.

ŽANAS. Tu pamiršai, kad aš myliu tave?

LIUSI. Tu mylėjai kitą.

ŽANAS. Aš mylėjau tave.

LIUSI. Aš jau esu kita. Pati savęs nebepažįstu. Matyt, kažkas atsitiko mano galvai.

ŽANAS. Galbūt. Galbūt tu jau kita. Jeigu taip, tai aš myliu tą kitą, o rytoj mylėsiu tą mirusią, kuria tu tapsi. Aš myliu tave, Liusi, t a v e laimingą ar nelaimingą, gyvą ar mirusią, bet tave.

LIUSI. Gera. Tu myli mane. O kas toliau?

ŽANAS. Tu irgi mylėjai mane.

LIUSI. Taip. Aš mylėjau ir brolį, bet leidau jį nužudyti. Mudviejų meilė taip toli, kam ėmei apie ją kalbėti? Ji neturėjo jokios reikšmės.

ŽANAS. Meluoji! Tu gerai žinai, kad meluoji. Meilė buvo mudviejų gyvenimas, nei daugiau, nei mažiau — mudviejų gyvenimas. Visa, ką išgyvenome, mudu išgyvenome dviese.

LIUSI. Taip, mudviejų gyvenimas. Mudviejų ateitis. Aš gyvenau laukdama; aš mylėjau tave laukdama. Laukiau karo pabaigos, laukiau dienos, kada visų akivaizdoje galėsime susituokti, kiekvieną vakarą laukiau tavęs; dabar aš nebeturiu ateities, laukiu tik savo mirties ir mirsiu vieniša. (*Pauzė*) Palik mane. Mudu nebeturime ko pasakyti vienas kitam; aš nesikankinu, ir man nereikia paguodos.

ŽANAS. Tau atrodo, kad bandau paguosti tave? Aš matau tavo sausas akis ir žinau, kad tavo širdis yra virtusi pragaru: joje kančios nebėra nė ženklo, joje nebėra nė lašo ašarų, viskas įkaitę ligi baltumo. Kaip tu tikriausiai kenti, negalėdama kentėti. Ak! Aš šimtus kartų galvojau apie kankinimus, viską išgyvenau iš anksto,

bet niekada nemaniau, kad kankinimai galėtų sukelti tokias baisias puikybės kančias. Liusi, aš norėčiau sužadinti tavo širdyje nors truputėlį gailesčio pačiai sau. Jei tu galėtum atsipalaiduoti ir padėti savo sustingusią galvą man ant peties. Na, atsakyk man! Pažvelk į mane!

LIUSI. Neliesk manęs.

ŽANAS. Liusi, tu be reikalo; mudu juk surišti į viena. Visa, ką jie padarė, padarė mums abiem. Ši kančia, nuo kurios tu bėgi, kartu yra ir mano kančia; ji laukia tavęs, o jei ateisi į mano glėbį, ji taps m u d v i e j ų kančia. Mano meile, pasitikėk manimi, ir mudu dar galėsime sakyti m u d u, mudu būsime pora ir viską drauge išversime, net mirtį. Jei galėtum rasti savyje nors vieną ašarą...

LIUSI (*piktai*). Ašarą? Aš tik trokštu, kad jie ateitų manęs išsivesti ir muštų mane, o aš galėčiau vėl tylėti ir tyčiotis iš jų, ir įvaryti jiems baimės. Viskas čia banalu: laukimas, tavo meilė, ši sunki galva ant mano kelių... O aš norėčiau, kad skausmas prarytų mane, norėčiau degti, tylėti ir matyti budrias jų akis.

ŽANAS (*prislėgtas*). Tavo širdis — puikybės išdeginta dykuma.

LIUSI. Ar dėl to aš kalta? Mušdami mane, jie plakė mano puikybę. Aš neapkenčiu jų, bet jie mane traukia. Ir aš traukiu juos. Jaučiu, kad esu jiems artimesnė negu tau. (*Juokiasi*) Mudu! Tu nori, kad sakyčiau: mudu! Ar tavo riešai taip sutraiškyti kaip Anri! Ar tavo kojos tokios žaizdotos kaip Kanorio? Tai tik komedija: tau nieko nereikėjo kentėti, tu viską prasimanai.

ŽANAS. Sutraiškyti riešai... A! Jeigu, norint būti jūsiškiu, reikia tik šito, tai greit galima padaryti. (*Žvalgosi aplink save, pamato sunkų pastovą malkoms ir griebia jį*)

LIUSI (*prapliumpą juoktis*). Ką tu darai?

ŽANAS (*pasidėjęs kairę ranką ant grindų, dėšine trenkia per ją pastovą*). Man nusibodo klausytis, kaip jūs giriatės savo skausmais tarsi nuopelnais. Man nusibodo lyg kokiam vargšui žiūrėti į jus. Ką jie padarė jums, ir aš galiu pasidaryti: tai kiekvienam įmanoma.

LIUSI (*juokdamasi*). Nepavyks, nepavyks! Tu gali susilaužyti kaulus, gali išsidurti akis, bet tai tu pats, tu pats kankinsi save. O mes patyrėme smurtą, nes mus kankino kiti žmonės. Tu nesusilyginsi su mumis.

Pauzė

ŽANAS (*numeta pastovą ir žiūri į Liusi. Paskui pakyla*). Teisingai sakai. Aš negaliu susilyginti su jumis: jūs drauge, o aš vienas. Aš nebejudėsiu, nebekalbėsiu su jumis; nulįsiu kur į kampą, ir jūs pamiršite, kad aš egzistuoju. Matyt, toks mano likimas šioje istorijoje, ir aš turiu jį priimti, kaip jūs priėmėt savąjį. (*Pauzė*) Man ką tik šovė į galvą viena mintis: Pjeras krito prie Servazo olos, kur mes laikėme ginklus. Jeigu jie mane paleis, aš surasiu jo lavoną, įkišiu į švarką savo dokumentus ir nutempsiu jį į olą. Man išėjus, atskaičiuokite keturias valandas ir, kai jie vėl pradės jus tardyti, nurodykite tą slėptuvę. Jie suras Pjerą ir pamanyš, kad tai aš. Man rodos, tada nebeturės pagrindo jūsų kankinti ir greit užbaigs tardymą. Viskas. Sudie. (*Nueina į palėpės galą*)

Ilga tyla. Paskui koridoriuje pasigirsta žingsniai. Pasirodo policininkas, nešinas žibintu. Apšviečia žibintu visą palėpę

POLICININKAS (*pastebėjęs Fransua*). Kas jam?

LIUSI. Miega.

POLICININKAS (*Žanui*). Eikš tu. Tau yra naujienų.

Žanas abejoja, su neviltim apžvelgia visus ir išeina paskui policininką. Duryš užsidaro

III scena

Kanoris, Anri, Liusi

LIUSI. Jis išsisuko, ar ne?

KANORIS. Aš manau.

LIUSI. Puiku. Vienu rūpesčiu mažiau. Jis susiras savuosius, ir viskas bus gerai. Eikškit pas mane.

Anri ir Kanoris prieina

Arčiau: dabar mes visi savi. Kodėl sustojote? (*Žiūri į juos ir pagaliau supranta*) A! (*Pauzė*) Jis turėjo mirti; jūs gerai žinote, kad jis turėjo mirti. Tai tie, iš apačios, nužudė jį mūsų rankomis. Eikškit, aš jo sesuo ir jums sakau, kad jūs nekalti. Uždėkit ant jo rankas: po mirties jis tapo mūsiškis. Žiūrėkit, koks rūstus jo veidas. Jis sučiaupė lūpas, saugodamas paslaptį. Palieskite jį.

ANRI (*glostydamas Fransua plaukus*). Mano mažėli! Mano vargšas mažėli!

LIUSI. Anri, jie privertė tave rėkti, aš girdėjau. Tau turėtų būt gėda.

ANRI. Taip.

LIUSI. Aš jaučiu tavo gėdą, kaip jaučiu tavo kūno šilumą. Tai mano gėda. Aš melavau sakydama jam, kad esu vieniša. Su jumis aš nesijaučiu vieniša. (*Kanoriui*) O tu nerėkei: gaila.

KANORIS. Man gėda taip pat.

LIUSI. Šit kaip! O kodėl?

KANORIS. Kai Anri ėmė rėkti, man pasidarė gėda.

LIUSI. Tai gerai. Prisiglauskite prie manęs. Aš jaučiu jūsų pečius ir jūsų rankas, mažėlis man slegia kelius. Tai gerai. Rytoj aš tylėsiu. O, kaip tylėsiu! Tylėsiu dėl jo, dėl Sorbjė, dėl jūsų. Mes visi dabar tarsi vienas.

U ž d a n g a

KETVIRTAS PAVEIKSLAS

Prieš pakylant uždangai, šlykštus, vulgarus balsas dainuoja: „Jei visi raguoti vyrai varpelius turėtų“. Uždangai pakilus, matyti klasė. Tai jau kitos dienos rytas. P e l e r e n a s sėdi suole ir geria, atrodo pavargęs. L a n d r i j ė geria stovėdamas katedroje; jis jau gerokai apgirtęs. K l o š ė stovi prie lango ir žiovauja. Landrijė retkarčiais nusikvatoja

I s c e n a

P e l e r e n a s, L a n d r i j ė, K l o š ė

PELERENAS. Ko tu juokiesi?

LANDRIJĖ (*prisidėjęs prie ausies ranką*). Ką?

PELERENAS. Klausiu, ko tu juokiesi.

LANDRIJĖ (*rodydamas imtuvą, šaukia*). Štai dėl ko.

PELERENAS. Kaip?

LANDRIJĖ. Ta idėja man atrodo baisiai juokinga.

PELERENAS. Kokia idėja?

LANDRIJĖ. Pakabinti raguotiems vyrams varpelius.

PELERENAS. A, velnias! Nieko negirdžiu. (*Eina prie radijo imtuvo*)

LANDRIJĖ (*šaukia*). Neišjunk!

Pelerenas pasuka jungiklį. Tyla

Matai, matai.

PELERENAS (*nustebęs*). Ką matau?

LANDRIJĖ. Šalta.

PELERENAS. Liepos mėnesį tau šalta?

LANDRIJĖ. Aš tau sakau, kad šalta, tu nieko nesupranti.

PELERENAS. Ką tu ten kalbėjai?

LANDRIJĖ. Apie ką?

PELERENAS. Apie raguotus vyrus.

LANDRIJĖ. Kas tau kalba apie raguotus vyrus? Tu pats raguotas.

(*Pauzė*) Aš paieškosiu žinių. (*Pakyla ir eina prie radijo aparato*)

KLOŠĖ. Nebus.

LANDRIJĖ. Nebus žinių?

KLOŠĖ. Tokiu laiku nebūna.

LANDRIJĖ. Tuoju pamatysime! (*Ijungia radiją*)

Pasigirsta muzika, traškesys

PELERENAS. Tu apkurtinsi mus.

LANDRIJĖ (*imtuvui*). Niekše! (*Pauzė*) Man nusispjaut, pasiklausysiu Bi-Bi-Si; kokia banga?

PELERENAS. Dvidešimt vienas metras.

Landrijė sukioja jungiklį; pasigirsta čekų kalba

LANDRIJĖ (*juokdamasis*). Pamanyk, kalba čekiškai; šią akimirką

Londone kalba kažkoks čekas. Pasaulis platus. (*Purto aparatą*)

Ar tu negali šnekėti prancūziškai? (*Išjungia*) Įpilk man išgerti.

Pelerenas jam pripila taurę vyno

(*Prieina ir išgeria*) Ko mes čia tūnom?

PELERENAS. Čia ar kitur...

LANDRIJĖ. Aš norėčiau atsidurti grumtynėse...

PELERENAS. Hm!

LANDRIJĖ. Iš tiesų norėčiau. (*Griebia Pelereną už švarko rankovės*) Tik pamėgink pasakyti, kad aš bijau mirti.

PELERENAS. Aš nieko nesakau.

LANDRIJĖ. Kas yra mirtis? Kas tai yra? Juk mirti tikrai reikės —
rytoj, poryt ar už trijų mėnesių.

KLOŠĖ (*gyvai*). Netiesa! Netiesa! Anglai bus nublokšti į jūrą.

LANDRIJĖ. Į jūrą? Tau į užpakalį. Tuoju pamatysi juos čia, šiame
kaime. Bus didelis tra-ta-ta, tra-ta-ta, bum į bažnyčią, bum į meri-
ją. Klošė, ką tu darysi? Lįsi į rūšį! Cha cha, į rūšį? Tai bus juoko!
(*Pelerenui*) Jeigu jau esi miręs... pamečiau mintį. A, tie gudruoliai
viršuje, mes juos pribaisgim, ką gi, man dėl to nei šilta, nei šalta.
Kiekvienam ateis eilė. Va ką aš sau sakau. Šiandien jiems. Rytoj
man. Argi tai nenormalu? Aš normalus. (*Geria*) Mes gyvuliai.
(*Klošė*) Ko tu žiovauji?

KLOŠĖ. Man nuobodu.

LANDRIJĖ. Tai gerk. Ar aš nuobodžiauju? Bet tau juk mieliau šnipi-
nėti, tu galvoje jau kurpi skundą. (*Pripila taurę vyno ir duoda
Klošė*) Na gerk, gerk!

KLOŠĖ. Negaliu, man skauda kepenis.

LANDRIJĖ. Arba išgersi, arba aš ją tau trenksiu į snukį. (*Pauzė*)

Klošė ištisia ranką, paima taurę ir geria

Cha! Cha! Gyvuliai! Visi gyvuliai, ir labai gerai.

*Pasigirsta žingsniai; palėpėje kažkas vaikščioja. Visi trys pa-
kelia akis į lubas. Tylėdami klausosi*

(*Staiga apsisuka, bėga prie durų, atidaro jas ir šaukia*) Korbjė!
Korbjė!

Pasirodo policininkai

Eik nuramink juos. Užtvok jiems tenai. (*Policininkui išėjus,
uždaro duris ir grįžta prie kitų*)

Visi trys užvertę galvas klausosi. Pauzė

Reikės vėl žiūrėti į jų snukius. Bjauri diena.

PELERENAS. Ar tardymui aš reikalingas?

LANDRIJĖ. Kodėl klausai?

PELERENAS. Pagalvojau, kad jų vadas tikriausiai slapstosi miške.

Galėčiau paimti dvidešimt vyrų ir surengt gaudynes.

LANDRIJĖ (*žiūrėdamas į jį*). A?

Pauzė. Vis dar girdėti žingsniai viršuje

Pasiliksi čia.

PELERENAS. Gerai. (*Gūžteli pečiais*) Mes tik gaištame laiką.

LANDRIJĖ. Galbūt, bet gaištame drauge.

Jie nejučia pasižiūri į lubas ir toliau kalba pakėlę galvas, kol triukšmas nutyla

KLOŠĖ. Jau laikas atvesti berniuką.

LANDRIJĖ. Nuspjaut man į berniuką. Aš tuos tipus noriu priverst kalbėti.

PELERENAS. Jie nekalbės.

LANDRIJĖ. O aš tau sakau, kad kalbės. Tai gyvuliai, reikia mokėt prie jų prieiti. Cha! Mes jų dar kaip reikiant nemušėm.

Viršuje triukšmas, paskui tyla

(*Patenkintas*) O tu ką sakei? Štai ir nurimo. Griežtos priemonės veiksmingiausios.

Jiems aiškiai palengvėja

KLOŠĖ. Tau vis dėlto reikėtų pradėt nuo berniuko.

LANDRIJĖ. Gerai. (*Eina durų link*) Korbjė!

Niekas neatsiliepia

Korbjė!

Koridoriuje pasigirsta skubūs žingsniai. Pasirodo K o r b - j ė

Eik atvesk berniuką.

KORBJĖ. Berniuką? Jie nugalabijo jį!

LANDRIJĖ. Ką?

KORBJĖ. Naktį jie nugalabijo jį. Sesuo belaikanti jo galvą ant kelių.

Sakė, kad miega, o jis jau atšalęs, ant kaklo pirštų žymės.

LANDRIJĖ. A? (*Pauzė*) O kas ten vaikščiojo?

KORBJĖ. Graikas.

LANDRIJĖ. Gerai. Gali eiti.

K o r b j ė išeina. Tyla. Klošė nejučia pakelia galvą į lubas

PELERENAS (*pratrūksta*). Tuziną kulų, tučtuojau! Kad nebereikėtų jų matyti.

LANDRIJĖ. Nutilk! (*Eina prie radijo ir įjungia*)

Lėtas valsas

(*Sugrįžta prie katedros ir įsipila vyno. Statant taurę, akys užkliūva už Peteno portreto*) Tu tai matai, tu tai matai, bet nusiplauni rankas. Tu aukoji save; tu atiduodi save Prancūzijai, į smulkmenas tau nusispjaut. Tu patekai į istoriją. O mes, mes murdomės mėšle. Prakeikimas! (*Trenkia vyno taurę Petenui į veidą*)

KLOŠĖ. Landrijė!

LANDRIJĖ. Įrašyk tai į savo pranešimą. (*Patyli. Šiaip taip susitvardo. Grįžta prie Pelerenos*) Tuzinas kulų per daug paprasta. Jie to ir trokšta, supranti?

PELERENAS. Tuo geriau jiems, jeigu trokšta. Bet reikia pagaliau baigti, ir kad neberekėtų daugiau jų matyti.

LANDRIJĖ. Aš nenoriu, kad jie padvėstų nieko nepasakę.

PELERENAS. Jie nebeturi ko mums pasakyti. Jie čia sėdi jau parą, ir per tą laiką jų vadas spėjo pasprukti.

LANDRIJĖ. Man nusispjaut į jų vadą, aš noriu, kad jie prakalbėtų.

PELERENAS. O jei nekalbės?

LANDRIJĖ. Nesuk sau galvos.

PELERENAS. O vis dėlto jeigu jie nekalbės?

LANDRIJĖ (*šaukia*). Aš tau sakau: nesuk sau galvos!

PELERENAS. Ką gi, liepk juos atvesti.

LANDRIJĖ. Žinoma, tuoj liepsiu atvesti. (*Nepajuda iš vietos*)

KLOŠĖ (*pradedą juoktis*). O jei tai kankiniai?

LANDRIJĖ (*staiga žengia durų link*). Atvesk juos.

KORBJĖ (*pasirodo tarpdury*). Ar visus tris?

LANDRIJĖ. Taip! Visus tris.

K l o š ė i š e i n a

PELERENAS. Merginą galėjai palikti palėpėje.

Virš galvų pasigirsta žingsniai

LANDRIJĖ. Jie lipa žemyn. (*Eina prie imtuvo ir išjungia*) Jeigu jie išduos vadą, dovanosiu jiems gyvybę.

KLOŠĖ. Landrijė, tu išprotėjai!

LANDRIJĖ. Užsičiaupk!

KLOŠĖ. Jie dešimt sykių nusipelnė mirties.

LANDRIJĖ. Man nusispjaut, ko jie nusipelnę. Aš noriu, kad nusileistų. Nenoriu, kad jie man taptų kankiniais.

PELERENAS. Aš... klausyk, aš negalėčiau to pakelti. Nenoriu nė pagalvoti, kad jie gyvens, kad jie galbūt gyvens ilgiau negu mes ir visą gyvenimą mus prisimins...

LANDRIJĖ. Be reikalo jaudiniesi. Jeigu jie išduos gelbėdami savo gyvybę, tai vėliau stengsis šito neprisiminti. Va ir jie.

Pelerenas staiga atsistoja ir pakiša po kėde butelius ir taures. Visi trys stovi ir nejudėdami laukia

II scena

Tie patys, Liusi, Anri, Kanoris, trys policininkai. Tylėdami žiūri vieni į kitus

LANDRIJĖ. Ką jūs padarėte berniukui, kuris buvo su jumis?

Jie neatsako

PELERENAS. Žmogžudžiai!

LANDRIJĖ. Tylėk. (*Suimtiesiems*) Jis norėjo viską pasakyti, a? O jūs nusprendėte jam sutrukdyti.

LIUSI (*karštai*). Netiesa! Jis nieko nebūtų pasakęs. Niekas nieko nebūtų pasakęs!

LANDRIJĖ. Tai kodėl jį nužudėte?

ANRI. Jis buvo per jaunas. Mes nenorėjome, kad jis kentėtų.

LANDRIJĖ. Kuris jį pasmaugėte?

KANORIS. Mes visi taip nutarėme ir visi už tai atsakome.

LANDRIJĖ. Gerai. (*Pauzė*) Jei duosite mums reikalingus parodymus, liksite gyvi.

KLOŠĖ. Landrijė!

LANDRIJĖ. Aš liepiu jums tylėti. (*Suimtiesiems*) Ar sutinkate? (*Pauzė*) Na? Taip ar ne?

Jie tyli

(*Suglumęs*) Jūs atsisakote? Aukojate tris gyvybes, kad išgelbėtumėt vieną? Kokia nesąmonė. (*Pauzė*) Juk aš jums siūlau gyvybę! Gyvybę! Gyvybę! Ar apkurtote?

Tyla, paskui Liusi žingteli prie jų

LIUSI. Laimėjome! Mes laimėjome! Ši valandėlė mums už daug ką atlygina. Visa, ką šiąnakt norėjau užmiršti, aš dabar prisiminsiu didžiudamasi. Jie nuplėšė nuo manęs suknelę. (*Rodo į Klošė*) Tas buvo užgulęs ant kojų. (*Rodo į Landrijė*) Tas laikė rankas.

(*Rodo į Pelereną*) O tas paėmė jėga. Dabar aš galiu pasakyti, galiu šaukti: jūs išniekinote mane, ir jums gėda. Aš nusivaliusi. Kur jūsų pincetai ir replės? Kur jūsų rimbai? Šįryt jūs siūlote mums gyvybę.

O ne! Ne! Baikite savo pradėtą darbą.

PELERENAS. Gana! Gana! Vožkit jai!

LANDRIJĖ. Stokit! Pelerenai, aš galbūt nebeilgai būsiu jūsų viršinin-
kas, bet kol esu, nepakęsiu, kad kas priešintųsi mano įsakymams.
Išveskite juos.

KLOŠĖ. O gal vis dėlto truputį padirbėkim su jais? Juk visa tai tik
žodžiai. Vien žodžiai. Vėjas. (*Rodydamas į Anri*) Vakar šis tipas
atėjo čia labai išdidus, o mes jį privertėm rėkti kaip moterį.

ANRI. Pamatysit, ar priversite šiandien.

LANDRIJĖ. Pasidarbuok su jais, jeigu jau esi toks narsus.

KLOŠĖ. O! Aš! Tu žinai, aš nesivaržyčiau net kankinių. Mėgstu darbą
dėl paties darbo. (*Policininkams*) Tempkite juos ant stalų.

KANORIS. Valandėlai! Jei mes sutiktume, kas mums užtikrins, kad
paliksime gyvus?

LANDRIJĖ. Duodu jums žodį.

KANORIS. Taip. Teks tuo pasitenkinti. Herbas ar skaitmuo? Ką jūs
darysite su mumis?

LANDRIJĖ. Atiduosiu vokiečiams.

KANORIS. Jie mus sušaudys.

LANDRIJĖ. Ne. Aš paaiškinsiu, koks reikalas.

KANORIS. Gerai. (*Pauzė*) Aš linkęs viską pasakyti, jei tik mano drau-
gai sutinka.

ANRI. Kanori!

KANORIS. Ar aš negalėčiau pasilikti su jais vienas? Manau, kad suge-
bėsiu juos įtikinti.

LANDRIJĖ (*žiūrėdamas jam į veidą*). Kodėl tu nori kalbėti? Bijai
mirti?

Ilga tyla, paskui Kanoris nuleidžia galvą

KANORIS. Taip.

LIUSI. Bailys!

LANDRIJĖ. Gerai. (*Policininkams*) Tu stok prie lango. O tu saugok
duris. Visi kiti išeikit. Duodu tau penkiolika minučių jiems pa-
lenkti.

*Landrijė, Pelerenas ir Klošė išeina pro galines
duris*

III scena

KANORIS, LIUSI, ANRI

Per visą pirmą scenos dalį Liusi tyli ir atrodo nesidomi ginču

KANORIS (*nueina ligi lango ir grįžta. Priėjęs prie jų, tyliu balsu ima gyvai kalbėti*). Saulė leidžiasi. Tuo pradės lyti. Ar jūs išprotėjote? Taip žiūríte į mane, tarsi ketinčiau išduoti vadą. O aš tik noriu juos pasiusti prie Servazo olos, kaip mums patarė Žanas. (*Pauzė. Šypsosi*) Jie truputį mus sužalojo, bet mes dar tinkame gyvenimui. (*Pauzė*) Nagi! Reikia kalbėti: negalima be reikalo pražudyti tris gyvybes. (*Pauzė. Švelniai*) Kodėl jūs norite mirti? Kam tai naudinga? Na, atsakykit! Kam tai naudinga?

ANRI. Niekam.

KANORIS. Vadinasi?

ANRI. Aš esu pavargęs.

KANORIS. Aš dar labiau. Aš vyresnis už tave penkiolika metų, ir jie žiauriau mane kankino. Ir mano gyvenimas, jei paliks mane gyvą, tikrai nebus pavydėtinas.

ANRI (*švelniai*). Ar tu taip bijai mirti?

KANORIS. Nebijau. Aš pamelavau jiems, nebijau. Bet mes neturime teisės mirti be reikalo.

ANRI. O kodėl ne? Kodėl ne? Jie man sutraiškė riešus, nulupo odą: argi to negana? Mes jau laimėjome. Kodėl tu nori, kad aš vėl pradėčiau gyventi, kai galiu mirti susitaikęs su savimi?

KANORIS. Reikia padėti draugams.

ANRI. Kokiems draugams? Kur jie?

KANORIS. Visur.

ANRI. Tušti žodžiai! Jeigu jie ir paliks mus gyvus, tai nusiųs į druskos kasyklas.

KANORIS. Ką gi, galėsime pabėgti.

ANRI. Tu? Tu pabėgsi? Juk tu dabar skuduras, nebe žmogus.

KANORIS. Jei nebegalėsiu aš, galėsi tu.

ANRI. Vienas šansas iš šimto.

KANORIS. Vis dėlto verta rizikuoti. Net jei negalėsime pabėgti. Ir kasyklose yra žmonių: sergančių senių, palūžusių moterų. Mes būsime jiems reikalingi.

ANRI. Klausyk, kai pamačiau mažėlį, susmukusį ant grindų, visą išblyškusį, aš pagalvojau: gerai, ką padariau — padariau, nieko

nesigailiu. Tik, žinoma, aš tada buvau įsitikinęs, jog auštant mirsiu. Jei nebūčiau galvojęs, kad po šešių valandų atsidsursiu ant tos pačios mėšlo krūvos... (*Šaukia*) Aš nenoriu gyventi po jo mirties. Aš nenoriu gyventi dar trisdešimt metų po berniuko mirties. Kanori, tai bus taip lengva: mes nespėsime nė žvilgtelėti į jų šautuvų vamzdžius.

KANORIS. Mes neturime teisės mirti be reikalo.

ANRI. Ar verta gyventi, jeigu yra žmonių, kurie muša jus, kol sutrupina kaulus? Kaip tamsu. (*Žiūri pro langą*) Tu teisingai sakei, tuoj pradės lyti.

KANORIS. Visą dangų aptraukė debesys. Bus didelė liūtis.

ANRI (*staiga*). Tai iš puikybės.

KANORIS. Apie ką tu?

ANRI. Apie berniuką. Manau, kad pasmaugiau jį iš puikybės.

KANORIS. Nesvarbu, jis turėjo mirti.

ANRI. Šią abejonę tartum nusikaltėlis grandines nešiosiuosi su savim visą gyvenimą. Kiekvieną valandėlę klausinėsiu save, kodėl jį pasmaugiau. (*Pauzė*) Aš negaliu! Negaliu toliau gyventi.

KANORIS. Niekai! Tu pakankamai turėsi kitokių rūpesčių, būk ramus; pamirši... tu per daug galvoji apie save, Anri; nori išsiteisinti... Šit kaip! O reikia dirbti; tuo ir išsiteisinsi. (*Pauzė*) Klausyk, Anri, jei tu šiandien mirsi, taip ir liks: tu jį nužudei iš puikybės. O jei gyvensi...

ANRI. Kas tada?

KANORIS. Tada nebus nieko galutinai nuspręsta: kiekvienas tavo veiksmas bus vertinamas pagal visą tavo gyvenimą. (*Pauzė*) Jei leisies nužudomas, kai dar gali dirbti, tavo mirtis bus tiesiog absurdiška. (*Pauzė*) Pašaukti juos?

ANRI (*rodydamas į Liusi*). Tegu ji sprendžia.

KANORIS. Ar tu girdi, Liusi?

LIUSI. Ką spręsti? A, taip. Bet juk viskas nuspręsta: pasakyk jiems, kad mes nekalbėsime, ir tegu greičiau baigia.

KANORIS. O draugai, Liusi?

LIUSI. Aš nebeturiu draugų. (*Žengia prie policininkų*) Pakvieskite juos: mes nekalbėsime.

KANORIS (*eidamas paskui ją, policininkams*). Dar liko penkios minutės. Palaukite. (*Pasiveda ją į avansceną*)

LIUSI. Penkios minutės, taip. Ir ko tu tikiesi? Palenkti mane per penkias minutes?

KANORIS. Taip.

LIUSI. Tyra širdis! Tu tikrai dar gali gyventi, tavo sąžinė rami, jie tave tik truputį aplamdė, ir viskas. O mane jie baisiai pažemino, mano odoje neliko nė vieno lopinėlio, kuriuo nesibjaurėčiau. (*Anri*) O tu, tu maivaisi, kad pasmaugei berniuką, o ar atsimeni, kad tas berniukas buvo mano brolis ir kad aš tylėjau. Aš prisiėmiau visą blogį; tegu mane nužudo, kartu su manim išnyks ir visas tas blogis. Eikite sau. Eikite gyventi, nes jūs dar galite save pakęsti. O aš savęs nekenčiu ir noriu, kad po mano mirties žemėje viskas būtų taip, lyg aš niekada nebūčiau gyvenusi.

ANRI. Aš nepaliksiu tavęs, Liusi, ir pasielsiu taip, kaip tu nuspręsi.

Pauzė

KANORIS. Vadinasi, man reikia jus išgelbėti prieš jūsų pačių valią.

LIUSI. Tai tu kalbėsi?

KANORIS. Taip reikia.

LIUSI (*piktai*). O aš pasakysiu jiems, kad tu meluoji ir viską pats prasišmane. (*Pauzė*) Jei būčiau žinojusi, kad tu gali išduoti, patikėk, nebūčiau leidusi jums paliesti brolio.

KANORIS. Tavo brolis norėjo išduoti mūsų vadą, o aš noriu juos nukreipti klaidingu keliu.

LIUSI. Tai tas pat. Jų akys sužėrės tuo pačiu triumfu.

KANORIS. Liusi! Vadinasi, tu iš puikybės leidai Fransua žūti.

LIUSI. Be reikalo gaišti. Man nesužadinsi sąžinės graužimo.

POLICININKAS. Liko dvi minutės.

KANORIS. Anri!

ANRI. Aš pasielsiu taip, kaip ji nuspręs.

KANORIS (*Liusi*). Kam tu rūpiniesi tais žmonėmis. Po pusmečio jie jau lindės kokiam rūsyje, ir pirmoji granata, įmesta pro rūšio langelį, padarys galą visai šiai istorijai. Svarbu ne jie. Svarbu pasaulis ir tai, ką tu jame veiki, draugai ir tai, ką tu dėl jų darai.

LIUSI. Manyje viskas išdeginta, aš jaučiuosi vieniša, aš galiu galvoti tik apie save.

KANORIS (*švelniai*). Argi jau nieko tau nebegaila šioj žemėj?

LIUSI. Nieko. Viskas užnuodyta.

KANORIS. Tąsyk...

Beviltiškas mostas. Žingtelį policininkų link. Pradedą lyti; iš pradžių lyja smulkiais retais lašais, paskui stambiais, dažnais

LIUSI (gyvai). O kas čia? (*Pašnabždomis, lėtai*) Lietus. (*Eina prie lango ir žiūri, kaip lyja. Tyli*) Jau trys mėnesiai negirdėjau, kaip šnara lietus. (*Tyli*) O viešpatie, visą šį laiką buvo gražus oras, tai baisu. Aš pamiršau, maniau, kad visada teks gyventi šviečiant saulei. (*Tyli*) Kaip smarkiai lyja, tuoj pakvips drėgna žeme. (*Jos lūpos ima drebėti*) Aš nenoriu... Aš nenoriu...

Anri ir Kanoris eina prie jos

ANRI. Liusi!

LIUSI. Aš nenoriu verkti, tada pasijuntu kaip gyvulys.

Anri apkabina ją

Paleisk mane! (*Šaukia*) Aš mylėjau gyvenimą, aš mylėjau gyvenimą! (*Kūkčioja įsikniaubusi Anri į petį*)

POLICININKAS (*prieidamas*). Na kaip? Jau laikas.

KANORIS (*žvilgtelėjęs į Liusi*). Eik pasakyk savo viršininkams, kad mes kalbėsime.

Policininkas išeina. Pauzė

LIUSI (*atsipeikėdama*). Ar tai tiesa? Mes gyvensime? Aš jau buvau anapus... Žiūrėkit į mane. Šypsokitės man. Taip seniai bemačiau šypseną... Ar mes gerai darome, Kanori? Ar mes gerai darome?

KANORIS. Gerai. Reikia gyventi. (*Žengia prie policininko*) Eik pasakyk savo viršininkams, kad mes kalbėsime.

Antras policininkas išeina

IV scena

Tie patys, Landrijė, Pelerenas, Klošė

LANDRIJĖ. Na ką?

KANORIS. Grenoblio kelyje, ties 42-u stulpu, pasukite taku į dešinę. Miške, paėję penkiasdešimt metrų, rasite atžalyną, o už atžalyno — olą. Mūsų vadas pasislėpęs ten kartu su ginklais.

LANDRIJĖ (*policininkams*). Dešimt vyrų. Tegul išvyksta tučtuoju. Pasistenkit atgabenti jį gyvą. (*Pauzė*) Kalinius nuveskite į viršų.

Policininkai išveda kalinius. Klošė, valandėlę padvejojęs, išsmunka paskui juos

V s c e n a

Landrijė, Pelerenas, paskui Klošė

PELERENAS. Ar tu manai, kad jie pasakė teisybę?

LANDRIJĖ. Žinoma. Juk tai gyvuliai. (*Atsisėda prie stalo*) Na ką? Vis dėlto mes juos nugalėjome. Matei, kaip jie išėjo? Atrodė mažiau išdidūs, negu ateidami.

Įeina Klošė

(*Maloniai*) Na, Klošė? Mes juos nugalėjome?

KLOŠĖ (*išsiblaškęs, trindamasis rankas*). Taip, taip, mes juos nugalėjome.

PELERENAS (*Landrijė*). Ar paliksi juos gyvus?

LANDRIJĖ. O! Bent jau šiuo metu...

Už lango pasigirsta salvė

Kas čia?

Klošė, prisidengęs ranka burną, suglumęs kikeną

Klošė, tu ne...

KLOŠĖ (*vis dar kikendamas linkteli galvą*). Man atrodė, kad taip bus žmoniškiau.

LANDRIJĖ. Niekše!

Antra salvė, Landrijė pribėga prie lango

PELERENAS. Leisk baigti. Tegul. Kur du, ten reikia ir trečio.

LANDRIJĖ. Aš nenoriu...

PELERENAS. Gražiai atrodytume gyvojo akyse.

KLOŠĖ. Po valandėlės niekas apie tai nebegalvos. Niekas, tik mes vieni.

Trečia salvė

LANDRIJĖ (*krinta į kėdę*). Uf!

Klošė eina prie radijo ir sukioja jungiklius. Muzika

U ž d a n g a